

Litomyšlsko

Obsah

Bud'te vítáni!	4
Litomyšl	8
Benátky	18
Bohuňovice	20
Bor u Skutče	22
Budislav	26
Cerekvice nad Loučnou	30
Čistá	32
Desná	34
Dolní Újezd	36
Hluboká	40
Horky	42
Horní Újezd	44
Chmelík	46

Litomyšlsko

Chotěnov	48	Proseč	80
Chotovice	50	Příluka	84
Janov	52	Řídký	86
Jarošov	54	Sebranice	88
Lubná	58	Sedliště	90
Makov	60	Sloupnice	92
Morašice	62	Strakov	94
Němčice	64	Suchá Lhota	96
Nová Sídla	66	Trstěnice	98
Nová Ves u Jarošova	68	Tržek	100
Nové Hradky	70	Újezdec	102
Osík	74	Vidlatá Seč	106
Perálec	76	Vlčkov	108
Poříčí u Litomyšle	78	Zderaz	110

Bud'te vítáni!

Chodil po světě, svůj kraj nepoznal. Poznal svůj kraj, po světě víc již chodit nemusel. Pravdivost těchto slov podtrhuje upřímný vztah mnoha lidí k české krajině. Oblast Litomyšlska, v které si vás dovolujeme srdečně přivítat, není výjimkou. Ba co víc. Na žebříčku oblíbenosti stojí na těch nejvyšších stupních. Budeme rádi, zamilujete-li si tento malebný kraj také. A pokud si k nám najdete cestu za přírodními zajímavostmi, historickými památkami, sportovním vyžitím a především kulturním životem opakovaně, bude to pro nás nejen čest, ale i další pobídka k tomu, činit tuto oblast pro návštěvníky ještě přitažlivější.

Sounáležitost jednotlivých obcí a jejich společná snaha zlepšovat životní podmínky nakonec dokládá i vznik Mikroregionu Litomyšlsko. Svazek, založený v roce 2001, sdružuje 41 obcí, které vám představujeme v této knize.

Nahlédneme-li na tento překrásný kout východních Čech z jakéhokoli úhlu, předurčeného našimi zájmy či osobním založením, najdeme vždy něco zajímavého, podnětného, tajuplného. O pomíjivosti života zapřemýšlí ten, který bude prsty přejíždět po otisku zkamenělých mořských mlžů, jež se dochovali v jílovcích a slínovcích druhohorního stáří. Cesta do pravěku čeká návštěvníka doslova na každém kroku, jak jsme se mohli přesvědčit před několika lety přímo v Klášterních zahradách v Litomyšli. Zkamenělina vzácné prehistorické ryby se tu do svého objevení paleontology stala součástí nově zrekonstruované kamenné zdi.

Na vaše objevné toulky čeká přírodní rezervace Maštale mezi Prosečí, Budislaví a Jarošovem. Hluboké skalní rokle, prameniště a vlhké lesní louky, lesní rybníky i suchá temena skal jsou nejen přírodní

Litomyšlsko

zajímavostí, ale podle pověsti zároveň místem, kde se jako údajný lapka ukrýval před svými pronásledovateli Vavřinec Toulovec z Třemošné – zeman, který na počátku 15. století udělil litomyšlskému špitálu s kostelem Rozeslání sv. apoštolů významnou nadaci. Toulovcovy maštale jsou jediným větším pískovcovým skalním městem v jižní části východních Čech a proto neváhejte a nechte se pohlitit jeho tajemnou krásou.

S bohatou historií je ostatně spojena řada dalších míst. Jako v čase Jiráskovy Filosofské historie se můžete, nejlépe v máji, projít do Nedošínského háje. Ke studánce s kvalitní pitnou vodou vás doprovodí zpěv ptáků hnízdících v lužním lese. A co takhle zažít opravdové putování za studánkami? Ano, řeč je o tradiční lidové slavnosti, kterou je každoročně již od roku 1983 velebeno nejen dílo

- 1 Obec Sebranice, jako řada alších obcí na Litomyšlsku, se stala místem rekreace chalupářů.
- 2 Název Umrlčí uličce dala skutečnost, že tudy chodívaly z města pohřby ke starému hřbitovu u děkanského kostela.

Bud'te vítáni!

hudebního skladatele Bohuslava Martinů, ale i umění jeho interpretace převážně dětskými sbory.

Je toho opravdu mnoho, co Litomyšlsko může nabídnout. Loučit se s tímto krajem nebývá opravdu lehké. A nemusíte být ani českými bratry, kteří podle pověsti oplakávali nucený odchod z vlasti na památném Růžovém paloučku u Morašic. Vedle přírodních krás, zachovalých a opravených památek či ukázek lidové vesnické architektury nebo pestrých možností pěších výletů či cykloturistiky to je především život zdejších lidí, kteří navazují na odkaz svých slavných předchůdců a dále jej rozvíjejí. Nejsou to jen pořadatelé Mezinárodního operního festivalu Smetanova Litomyšl, pěvecké sbory či ochotnické divadelní spolky nebo galerie, připomínající odkaz Bedřicha Smetany, Boženy Němcové, Aloise Jiráska, Terézy Novákové, Julia Mařáka a dalších osobností, ale také ti, kteří oprášili

a nadále udržují lidové tradice. A nezapomínejme na odkaz další velké postavy českého národního obrození Magdaleny Dobromily Rettigové. Nejde přitom jen o znamenitou českou kuchyni, ale také o otázky rovného přístupu k ženám, což je nadmíru aktuální téma.

Společenské změny po roce 1989 probudily také Litomyšlsko k novému životu. Především město Litomyšl se stalo příkladem v ochraně a obnově kulturních památek, ale také ve výstavbě moderní architektury. Stejně tak obce mikroregionu zkrásněly, a to nejen soustavnou péčí o historické památky, ale také o zdejší krajinu a lidové tradice. Právě ony se znovu staly bohatstvím tohoto kraje, jež může vybízet k hlubšímu poznání minulosti i současného života Litomyšlska.

Litomyšlsko

- 3 Benátky u Litomyše – to je zajímavá historie a neméně přitažlivý současný spolkový život.
- 4 Chmelík je vzhledem k zajímavým ukázkám lidové architektury i okolní malebné krajině součástí pěších i cyklistických tras.

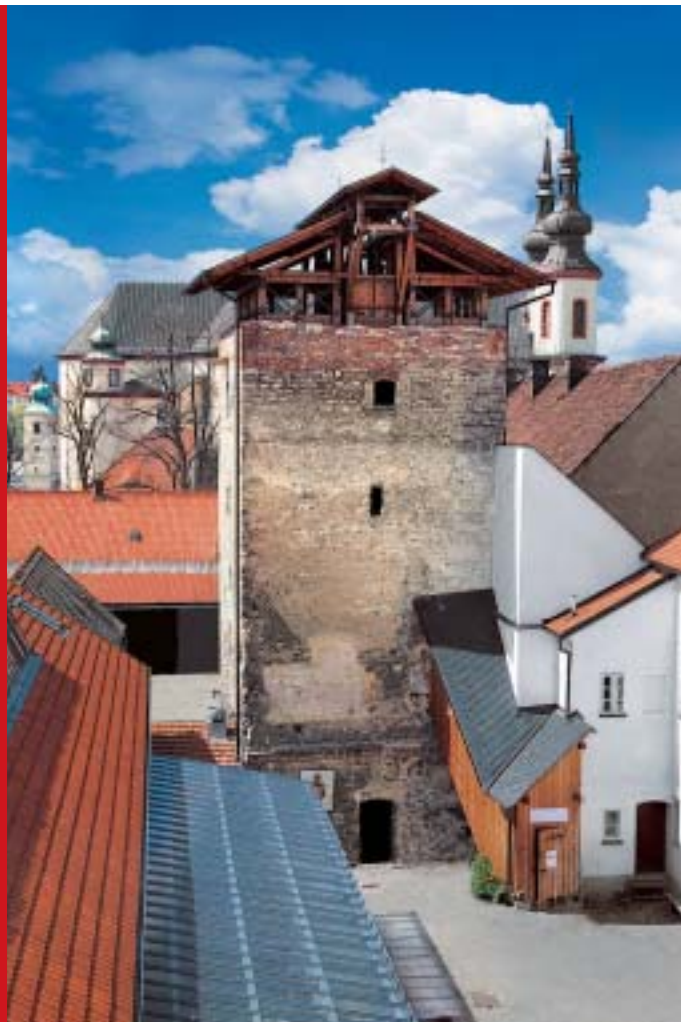
Litomyšl

Litomyšl se nachází na horním toku řeky Loučné v mírně zvlněné krajině Loučenské tabule v nadmořské výšce mezi 310 až 385 metry. Administrativně spadá do Pardubického kraje. V současnosti má více než 10 000 obyvatel. Díky své historické hodnotě byla Litomyšl v roce 1965 prohlášena za městskou památkovou rezervaci. V roce 1999 byl zámecký areál zapsán do Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. K městu patří integrované části Nová Ves u Litomyšle, Pohodlí, Kornice, Nedošín, Pazucha a Suchá. Z kulturně-historického hlediska je Litomyšl jedním z nejvýznamnějších a nejzajímavějších měst celé České republiky. Není totiž významné epochy našich dějin, která by s tímto východočeským městem nějakým způsobem nesouvisela. Existence raně středověkých zemských stezek, klášterní tradice, biskupství, husitství,

reformace, rekatolizace, osvícenství, národní obrození, tím vším Litomyšl organicky zapadá do celonárodního kontextu, v němž mnohdy hrála pozoruhodnou úlohu.

První zmínka o Litomyšli se nachází v Kosmově kronice a je vztažena k roku 981, kdy zde stával jeden ze strážních hradů knížete Slavníka. Raně středověké osídlení této oblasti je totiž spjato s existencí obchodní cesty, později nazvané Trstenická stezka, která nedaleko dnešních Svitav překračovala zemskou hranici a spojovala Čechy s Moravou. Koncem 11. století nechal kníže Břetislav II. na místě dřívějšího hradiště vybudovat benediktinský klášter. V polovině 12. století přivedl do Litomyšle olomoucký biskup Jindřich Zdík řád premonstrátů, který sídlil v klášteře zvaném Hora Olivetská na dnešním zámeckém návrší a svou kolonizační činností se značně zasloužil o osídlení

- 1 Zmínky o počátcích více než tisícileté historie Zámeckého návrší najdeme v Kosmově Kronice české, existence jím zmíněného pomezního hradu však nebyla archeologicky nikdy potvrzena. Dnes je centrem renesanční zámek, který dal pro svoji španělskou manželku Marii Manrique de Lara postavit v letech 1568—1582 držitel litomyšlského panství a nejvyšší kancléř Království českého Vratislav z Pernštejna (1530—1582).
- 2 Dům U Rytířů je zcela ojedinělou památkou a zároveň jedním z nejkrásnějších historických domů na Smetanově náměstí.
- 3 Dnešní proboštský kostel Povýšení sv. Kříže vznikl původně jako kostel augustiniánského kláštera. Barokní budova děkanství, dnes proboštství, byla postavena podle návrhu litomyšlského architekta Jiřího Běby.
- 4 Červená věž je posledním pozůstatkem opevnění Nového (nebo také Horního) města, jak to dokládá pískovcový erb Kostků v prvním patře jižního průčelí.

Litomyšl

okolní krajiny. V letech 1259—1263 král Přemysl Otakar II. Litomyšl udělil a poté potvrdil městská privilegia. Současně se vznikem pražského arcibiskupství se Litomyšl roku 1344 stala sídlem biskupa. Do českých dějin se významně zapsaly především dva držitelé litomyšlského biskupského stolce. Prvním z nich byl Jan II. ze Středy (1353—1364), kancléř Karla IV. a přítel italského renesančního básníka Petrarky. Tento biskup uvedl roku 1356 do Litomyšle augustiniány, z jejichž klášterního kostela se stal dnešní proboštský chrám. Druhým je biskup Jan IV. Železný (1388—1418), který proslul zejména jako Husův hlavní žalobce na kostnickém koncilu. Následná husitská tažení se nevyhnula ani Litomyšli. V roce 1421 se město vzdalo bez boje. O čtyři roky později se ho zmocnilo táborské křídlo. Tehdy se urputně bojovalo zejména o hradní návrší. Vstupem

husitů do města skončila éra biskupství. Litomyšl se dostala do správy husitských hejtmanů. Když se poslední z nich, Vilém Kostka z Postupic, přidal po bitvě u Lipan k Zikmundovi, získal od něho Litomyšl s celým panstvím do dědičného vlastnictví. Za vlády Kostků z Postupic se Litomyšl stala důležitým centrem Jednoty bratrské, sídlil zde její biskup, archiv a od roku 1503 zde fungovala také její tiskárna. V roce 1547 bylo město Bohušovi Kostkovi z Postupic kvůli jeho účasti v boji proti králi Ferdinandovi I. zkonfiskováno. Brzy na to museli členové Jednoty bratrské opustit zemi. V roce 1567 se stal pánem Litomyšle Vratislav z Pernštejna, který nechal na hradním návrší podle plánů italských architektů zbudovat zámek, jenž dosud náleží mezi světové skvosty renesanční architektury. V době vlády Pernštejnů docházelo na Litomyšlsku k rekatolizaci. Poslední členka tohoto rodu Frebonie

povolala roku 1640 do města školský řád piaristů, který měl postavit hráz všem reformě – náboženským názorům. Výuku na gymnáziu piaristé zahájili v roce 1644. Po skončení třicetileté války dostal Litomyšl od Habsburků štýrský hraběcí rod Trautmansdorffů. V roce 1714 byla podle plánů G. B. Alliprandiho zahájena stavba piaristického chrámu a nové školy (dnešní muzeum). Vzrůstající robotní zátěž vedla roku 1680 k poddanským bouřím sedláků z okolních vsí namířených proti zámecké vrchnosti. Vůdcové vzpoury byli popraveni. Roku 1758 se Litomyšl dostala do rukou Valdštejnů – Vartemberků. Požár z roku 1775 byl impulsem k velkým stavebním úpravám na zámku i v jeho okolí. Tehdy na zámku vzniklo malé rokokové divadlo. Centrem duchovního života 1. poloviny 19. století bylo gymnázium a filosofický ústav. V této době zde vyučovalo a studovalo

5 Zámek a zámecký pivovar.

6 Chrám Nalezení sv. Kříže postavil majitel litomyšlského panství hrabě František Václav z Trautmansdorfu podle projektu významného barokního architekta Giovanni Battisty Alliprandiho, po jeho smrti v roce 1720 dokončoval stavbu kostela František Maxmilián Kaňka. Na výzdobě kostela se podílela řada dalších významných umělců – sochy čtyř evangelistů v křížení a sv. Václava a sv. Prokopa na fasádě vytvořil Jiří Pacák.

7 Piaristická kolej byla založena společně se školou řádem piaristů, kteří v 17. století přišli do Litomyšle vychovávat především nemajetnou mládež. Součástí koleje je refektář se štukovou a malířskou výzdobou a podobně zdobená kaple zvaná Očistec.

Litomyšl

mnoho nepřehlédnutelných postav našich dějin. Mezi jinými historik German Prezident, filosof Bonifác Buzek a fyzik Florus Stašek, jehož zásluhou byla v roce 1840 v Litomyšli pořízena první fotografie exteriéru v Čechách. Z tehdejších studentů jsou neopomenutelní F. M. Klácel, F. A. Brauner a A. V. Šembera. Rok 1848 zastihl Litomyšlany připravené k účasti na revolučním dění. Do Prahy putovala studentská legie a městská garda vedená Josefem Buchtelem. Roku 1855 koupila v dražbě zadlužené panství rodina Thurn-Taxisů. To se po změnách vynucených rokem 1848 stalo základem nového okresu, jehož správním centrem byla Litomyšl. V druhé polovině 19. století se kulturní život opíral o spolkovou činnost obyvatel. Významně působilo mnoho osobností učitelského sboru místního gymnázia, které od roku 1874 přešlo pod státní správu. V roce 1891 vzniklo městské

muzeum a byla otevřena knihovna. Roku 1905 byl otevřen Smetanův dům a v roce 1926 městská obrazárna. Po mnichovském diktátu se Litomyšl stala pohraničním městem. Během války byla zlikvidována židovská obec. Celkový počet obětí fašistické okupace byl 162, mezi nimi i několik studentů gymnázia. Po skončení války a následném převzetí moci komunistickou stranou si prožila i Litomyšl „touhu po vyrovnání se s třídními nepřáteli a přísluhovači imperialismu“. Obětí politického procesu se stalo 24 osob, vesměs studentů nesouhlasících s poúnorovým politickým vývojem, odsouzených na podzim 1950 za velezradu při veřejném procesu ve Smetanově domě. Za vůdce skupiny zvané ATA byl označen profesor náboženství a poslední rektor piaristické koleje František Ambrož Střiteský, který byl odsouzen na 25 let. Původní návrhy obsahovaly

- 8 Mezinárodní operní festival Smetanova Litomyšl je po Pražském jaru druhou nejstarší hudební přehlídkou konanou v České republice. Od roku 1949, kdy se konala Smetanova Litomyšl poprvé, se festival podstatně rozšířil, otevřel dramaturgii i světovému repertoáru a dnes patří rozsahem i významem mezi nejprestižnější kulturní akce naší země.
- 9 V budově dnešního Regionálního muzea sídlila škola vzdělávající děti, gymnázium a v letech 1802—1849 také filozofický ústav. Muzeum v těchto prostorách sídlí od roku 1928.
- 10 Portmoneum se nachází v domě Josefa Portmana, který si pozval svého přítele, malíře, grafika a spisovatele Josefa Váchala, aby mu vyzdobil stropy a stěny dvou místností.
- 11 Ulice Josefa Váchala vede od knihkupectví Paseka na náměstí k fortně podél domu, na jehož červené fasádě zvěčnili studenti místní restaurátorské školy výjevy z Váchalova Krvavého románu.

několik trestů smrti. V roce 1949 se v zámeckém areálu konal první ročník operního festivalu Smetanova Litomyšl. Za jeho uspořádání vděčí město zejména svému rodáku a ministru kultury Zdeňku Nejedlému, jehož činnost nebyla rodnému městu vždy ku prospěchu. Od roku 1974 probíhá také festival Mladá Smetanova Litomyšl. Po listopadu 1989 došlo k řadě významných událostí, které napomohly rozvoji města. Rekonstrukce památek podnítila rozvoj turistického ruchu. V roce 1994 zde na pozvání Václava Havla proběhlo setkání sedmi evropských prezidentů. O rok později navštívil Litomyšl španělský král Juan Carlos. Od roku 2000 má město vysokou školu, původně Institut restaurování a konzervačních technik, dnes se jedná o Fakultu restaurování Univerzity Pardubice.

V evropské soutěži Kvetoucí sídla (Entente Florale Europe) pro rok 2005 získala Litomyšl stříbrné pásmo. Soutěž měst a vesnic v kvalitě životního prostředí sídel, v citlivém přístupu ke krajině a s důrazem na lidskou pospolitost a spolupráci, přispívá k pochopení jednoduché pravdy: „I na nás záleží, v jakém prostředí my – a s námi naše děti – žijeme a budeme žít“. V západních evropských zemích má soutěž bohatou tradici a je velmi oblíbená. Už samotná účast v soutěži je chápána jako prestižní. Právo užívat logo Entente Florale je pak zárukou dobrého turistického cíle, uváděného cestovními kanceláři.

Máme-li zmínit alespoň ty nejdůležitější osobnosti, jejichž život byl spojen s Litomyšlí, je třeba na prvním místě jmenovat jejího nejslavnějšího rodáka, operního skladatele Bedřicha Smetanu.

- 12** K jihu orientované terasy rekonstruovaných Klášterních zahrad nabízejí vedle příjemného odpočinku mezi dvěma chrámy také impozantní výhled na město.
- 13** Památník Zdeňka Kopal, jednoho z nejvýznamnějších českých astronomů 20. století, se nachází v místě dnes neexistujícího vědcova rodného domku v Havlíčkově ulici. Zdeněk Kopal pracoval v Americkém úřadu pro letectví a vesmír NASA a významně přispěl k pochopení přenosu hmoty mezi těsnými dvojhvězdami, nepopíratelné zásluhy má i v oblasti numerické matematiky a při fotografickém průzkumu Měsíce pro program Apollo. Památník symbolizuje Kopalovo ústřední téma – dvě nekulové kapkovité hvězdy, které obíhají kolem společného těžiště těsné dvojhvězdy.

Litomyšl

14

15

16

Mezi jinými potom zakladatele mikroskopické anatomie J. E. Purkyně, malíře Julia Mařáka, spisovatele Aloise Jiráska, Aloise Šmilovského, Jana Neruda, Boženu Němcovou, M. D. Rettigovou a Terézu Novákovou, literárního kritika H. G. Schauera, filozofy Františka Čupra a Gustava Zába. V druhé polovině 20. století výrazně vynikl litomyšlský rodák astronom Zdeněk Kopal, který se během svého života v emigraci podílel na projektu Apollo. Světznámým malířem, pocházejícím z nedalekého Horního Újezdu, který vystudoval litomyšlské gymnázium, byl Václav Boštík.

- 14** Autorem pomníku Aloise Jiráska, který byl odhalen v roce 1959, je Vincenc Makovský.
- 15** Pamětní deska na domě na Smetanově náměstí připomíná pobyt spisovatelky Terézy Novákové v Litomyšli, kde od roku 1876 žila spolu se svým manželem, gymnaziálním profesorem Janem Novákem celkem dvacet let. V Litomyšli pracovala Teréza Nováková osvětově a zajímala se o národopisné studium východočeského lidu.
- 16** Socha Bedřicha Smetany z roku 1924, jejímž autorem je sochař Jan Štursa.

Benátky u Litomyšle

Kousek Itálie, alespoň svým názvem, nabízí obec Benátky, ležící jižně od Litomyšle, a to přímo v jejím těsném sousedství. Původ jména je patrně italský a souvisí se skutečností, že se obec nachází poblíž řeky Loučné ve vlhké nivě. V takovéto až močálovité krajině se nacházejí všechny Benátky v Čechách. Pro své podmínky byly proto přirovnávány k proslulému italskému městu Venezia, které ve slovinštině zní Benetke, německy pak Beneding a v češtině Benátky. Historicky souvisí vznik obce se vznikem a vývojem obce Lauterbach, tedy dnešní Čisté. V prostoru Benátek se totiž nachází lokalita nazývaná Staré Litrbachy (antiqua Lauterbach).

Poprvé je tato lokalita zmíněna v listině litomyšlského biskupa Jana Železného, který vstoupil do českých dějin především jako hlavní žalobce Jana Husa na kostnickém koncilu. Jemu

připadla ves Lauterbach i s její druhou polovicí, kterou byly patrně Staré Litrbachy. Ves Benátky je poprvé zmíněna v listině z roku 1457 jako součást litomyšlského zámeckého panství.

Obec je společensky velmi živá. Pravidelně se tu pořádají plesy, karneval, pálení čarodějnic, kácení máje, sportovní turnaje a divadelní představení. Vedle Spolku žen je v Benátkách velice aktivní divadelní spolek Vostřebal, který v roce 1867 založil zdejší učitel Antonín Vostřebal. První představení se hrálo na Špýchaře u Kavků č.p. 23, poté se divadlo přestěhovalo do hostince „Prostřední“. V roce 1990 byl spolek po dlouhé, třicet let trvající přestávce obnoven. Uvedením pohádky Zvíkovský rarášek předznamenal jeho členové svůj záměr věnovat se především dětskému divákovi.

- 1 Pozdně barokní kaplička sv. Jana Nepomuckého s věžičkou a zvonkem pochází z konce osmnáctého století. Nad replikou původních vyřezávaných dveří v kamenném ostění je umístěn jednoduchý obrázek s výjevem zjevení P. Marie při orbě.
- 2 Jedno z mnoha přívětivých zákoutí malebné obce.

Bohuňovice

Zhruba šest kilometrů severozápadně od Litomyšle, zasazena do půvabné krajiny v blízkosti Velkonetřebského rybníka a údolí potoka Švábenice, je jedna z nejstarších vsí v regionu – Bohuňovice. První zmínka o nich pochází z konce 12. století, kdy se podle rodového jména svých zakladatelů nazývaly Bogunouice. V průběhu 12. století ves náležela litomyšlskému klášteru a velká část jejího obyvatelstva byla německé národnosti. Brzy po vzniku litomyšlského biskupství v roce 1344 se obec roku 1347 stala jeho majetkem.

Vesnici vévodí kostel svatého Prokopa postavený roku 1724, který byl v roce 1818 přestavěn. Je zařízen v novogotickém stylu s obrazy z 19. století. Krásný pohled do krajiny – do údolí řeky Loučné a k Vysokému Mýtu – nabízí i kopec zvaný Bouzovka.

- 1 Pohled na centrum obce s rybníčkem.
- 2 Kostel sv. Prokopa v Bohuňovicích z roku 1724 byl přestavěn v roce 1818.
- 3|4 Končinský potok je plný života. Také v jeho blízkosti najdeme celou řadu vzácnějších druhů živočichů a rostlin vázaných na mokřady a vlhké louky.

Bor u Skutče

V samotném středu rezervace Touloucovy maštale leží obec Bor u Skutče, která je pro svoji polohu často vyhledávaným výchozím bodem turistických cest. Touloucovy maštale jsou známy krásou pískovcových skal, jako jsou například Kolumbovo vejce, Kříž, Petrovna, Rozhledna, Dudychova či Motyčkova jeskyně. Trasy se dají volit podle své náročnosti, aktuálního počasí či zdatnosti turistů. Spojit se dají i s návštěvou samot, které k obci náležejí – Borkou a Vranicemi, či samotou Pasíčka, kde se nachází stejnojmenná záchraná stanice volně žijících živočichů a centrum ekologické výchovy.

Jedinečnost prostředí dotváří velké množství vodních pramenů vyvěrajících na rozhraní geologických vrstev. Na relativně malém prostoru

lze nalézt místa od velmi suchých až po slatinné plochy, v nichž se vyskytuje mnoho chráněných druhů živočichů a rostlin.

První dochované písemné zprávy o obci pocházejí z roku 1559, kdy patřila podlažickému klášteru. Poté až do roku 1848 patřil Bor novohradskému panství. Od Nových Hradů je vzdálen 5 km. V rámci sdružování obcí v době normalizace ztratil samostatnost, kterou opět získal v roce 1991.

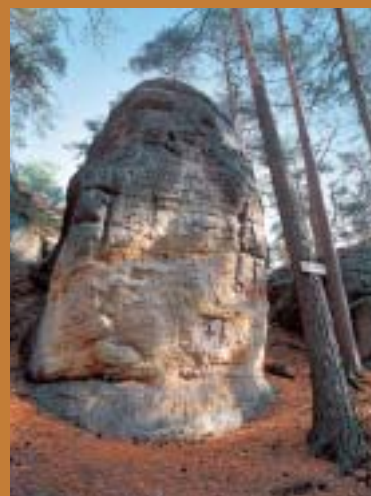
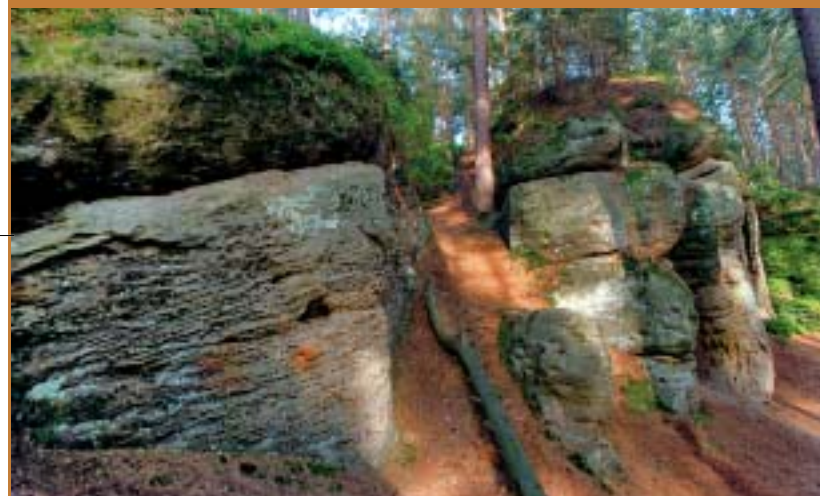

- 1 Pohled na obec přes ohrady lemující pastviny.
- 2 Vodní nádrž v centru obce zajišťuje dostatek vody i v případě požáru. Mimo jiné plní funkci biologickou, neboť v ní žijí různé druhy sladkovodních živočichů.
- 3 Záchraná stanice volně žijících živočichů Pasíčka se nachází v hospodářském stavení na samotě u lesa poblíž obce. Účelem této stanice je léčba poraněných a oslabených živočichů s následným navrácením zpět do přírody. Pro děti je k dispozici malá „škola“ v podobě dřevěného přístřešku, stylově vybavená dřevěnými lavicemi a stoly, na stěnách jsou připevněna hnízda ptáků, snad všechny druhy budek, peří některých dravců a sov a další zajímavosti. Probíhají zde programy pro mateřské školy, základní školy a dětské

kolektivy. Záchraná stanice pořádá ve spolupráci se skauty letní tábory s rozmanitým programem zaměřeným na poznávání a ochranu přírody, pro dobrovolné zájemce nabízí možnost také „jednoduchých brigád“. Návštěvní doba je od dubna do června a od září do listopadu v sobotu a v neděli od 9 do 16 hodin, v červenci a v srpnu denně je možné v expozici shlédnout trvale handicapované živočichy – dravce, sovy, větší druhy pěvců a savců.

Bor u Skutče

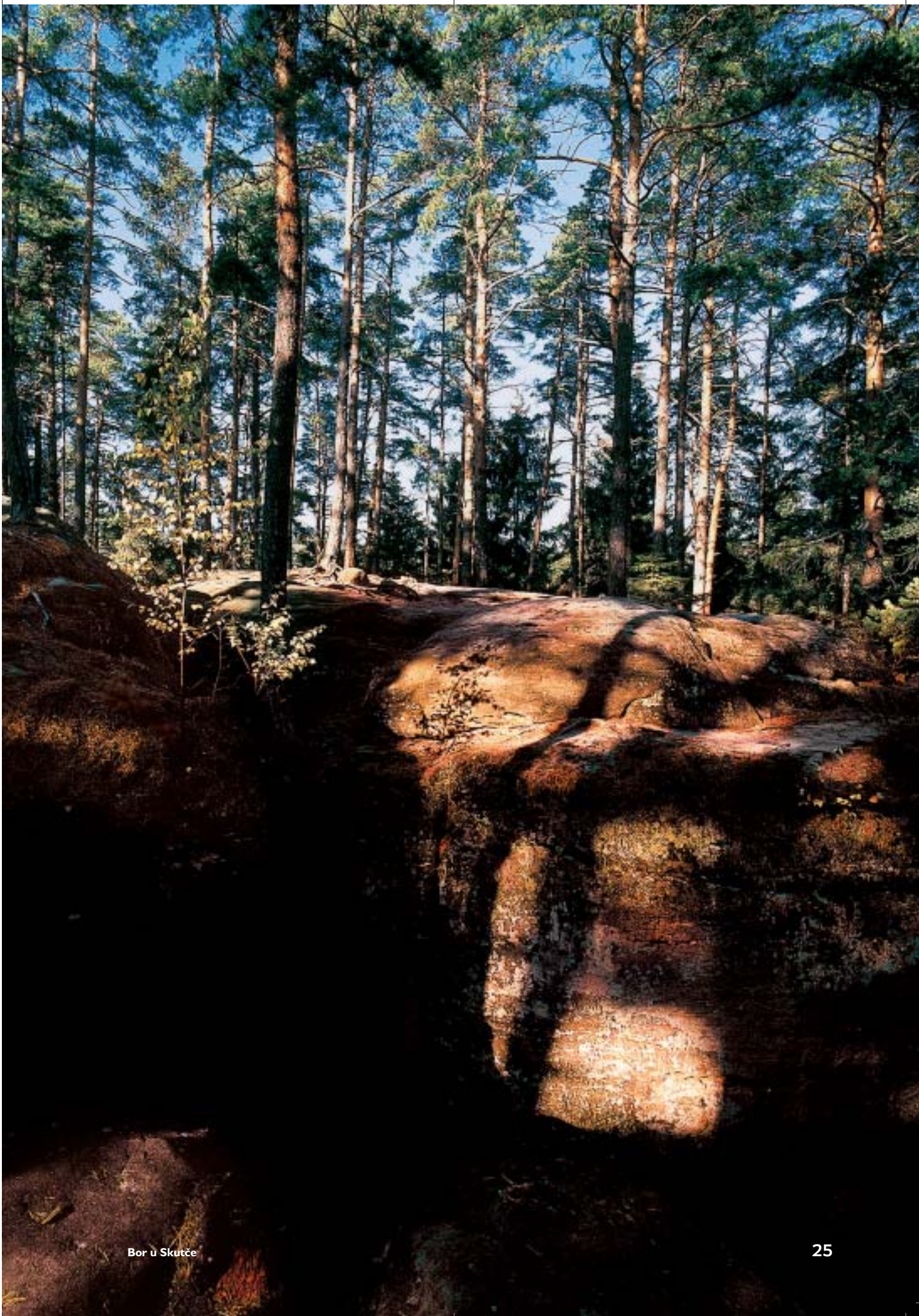
4	5
6	8
7	

4 Skalní útvar Kolumbovo vejce.

5|6|7 Výraznými stanovišti přírodní rezervace Maštale jsou hluboké skalní rokle, prameniště a vlhké lesní louky, lesní rybníky a suchá temena skal s mělkou písčitou půdou.

8 Skalní útvar Františkova mohyla.

Budislav

Obec, ležící 15 km jihozápadně od Litomyšle, je vzhledem k blízkosti Toulcových maštálí vyhledávaným místem k rekreaci. Během letní sezóny se počet jejích obyvatel zvyšuje až trojnásobně. Vedle 254 domů, které vlastní místní obyvatelé, je v Budislavi 154 chat a 80 chalup ve vlastnictví chatařů a chalupářů a tři velké dětské tábory. Známa je i chata PEN klubu, kterou již navštívila celá řada významných českých spisovatelů.

Budislav 19. století je neodmyslitelně spjata s dílem Terézy Novákové, která po několik let v období letních prázdnin pobývala v místní hájovně. Její kniha povídek Úlomky žuly podává stále živé svědectví o podmínkách života v této oblasti před více než sto lety.

Pojmenování obce patrně pochází od Budislava, syna pána z Popova Dolu, který byl pánem nad Budislaví do roku 1318. Po ní ji vlastnil Přebek z Vlkova, který se dostal do konfliktu s Bludem z Morašic, který Budislav zpustošil a musel se za to zodpovídat před zemským soudem. Koncem 14. století patřila Vavřinci Toulcovci z Třemošné.

Centrem duchovního a kulturního života obce i celého regionu se stal nový kostelík Boží lásky s půdorysem srdce, který slouží i k ekumenickým setkáním věřících.

- 1 Pohled z Velkého hradiska do kraje kolem Budislavi. Malé a Velké Hradisko se podle pověsti mělo stát úkrytem lupiče Habaly.
- 2 Chalupa v místní části zvané V chalupách je typickou ukázkou vesnické architektury Litomyšlska.
- 3 Toulovcova rozhledna nabízí překrásný pohled do krajiny Toulovcových maštálí.

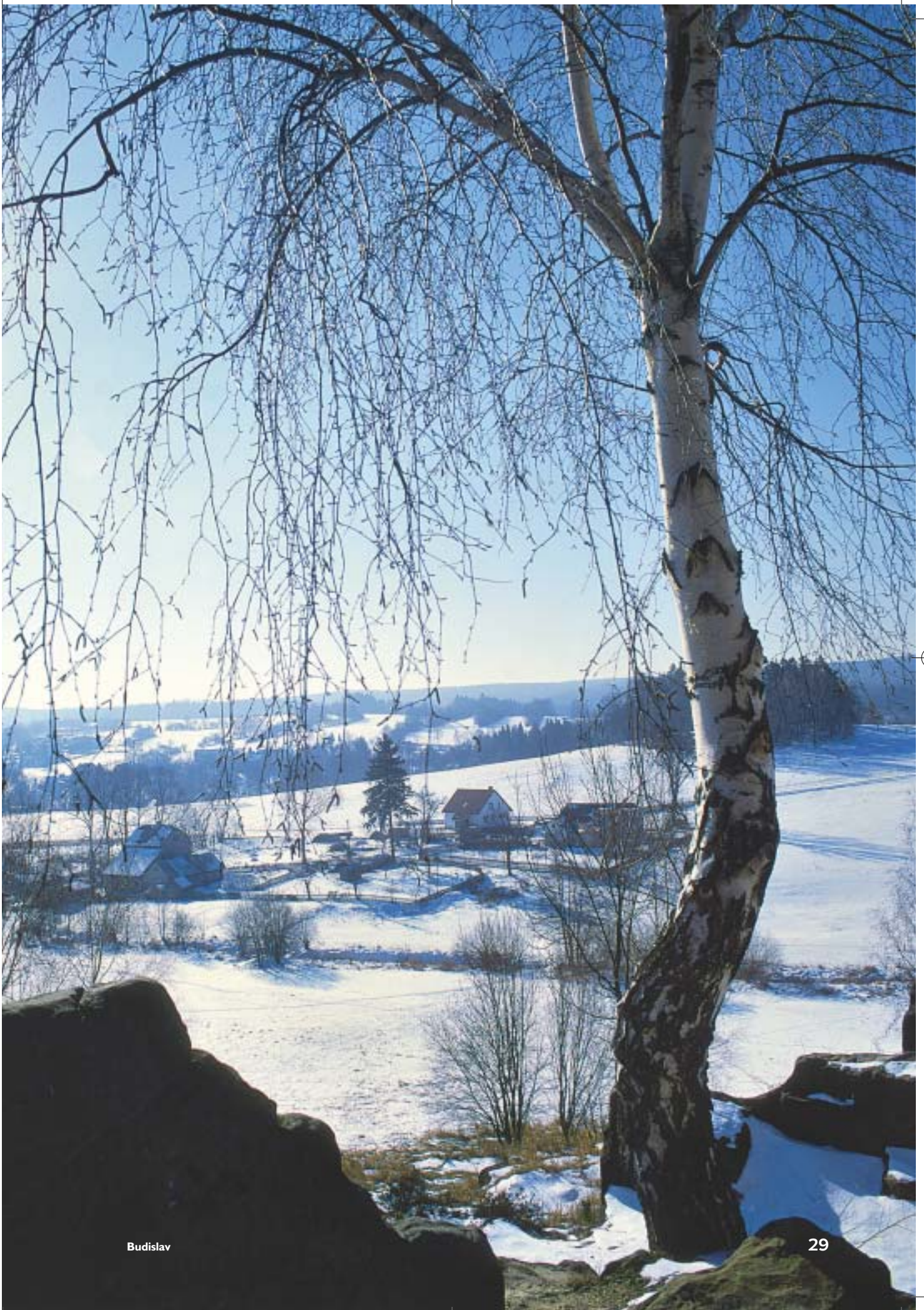
Budislav

4	5	
6		7

4|5|6 V bývalém pískovcovém lomu stojí ekumenický kostel Boží lásky, jehož půdorys má tvar srdce. Dokončen byl na konci roku 2003, v květnu následujícího roku zde byl posvěcen zvon, který zhotovilo známé Zvonařství Manoušek z Prahy. Stěny kostela zdobí křížová cesta, která je dílem keramika Jiřího Dudychy z Litomyšle, pískovcový oltář zhotovil akademický sochař Petr Váňa.

7 Zimní pohled na Budislav.

Cerekvice nad Loučnou

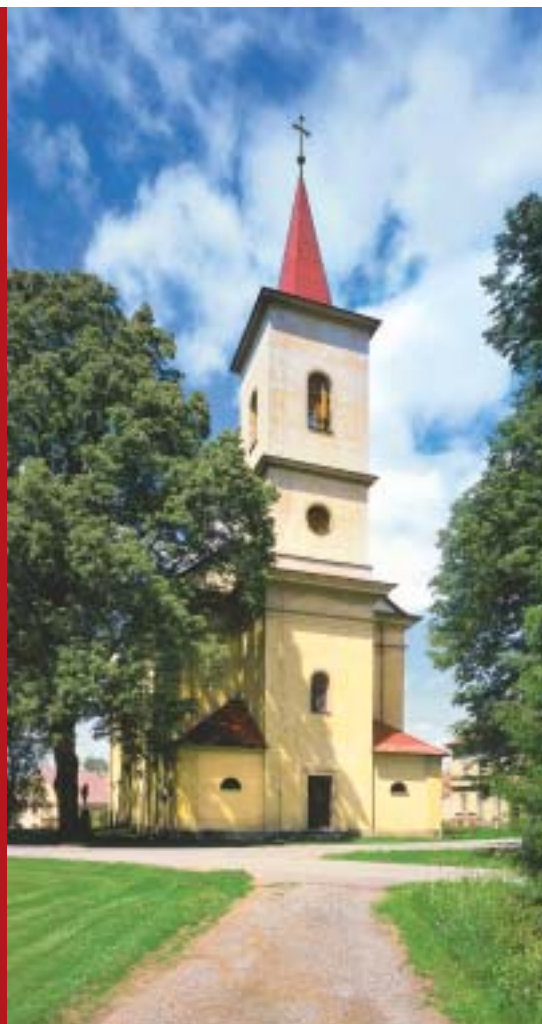
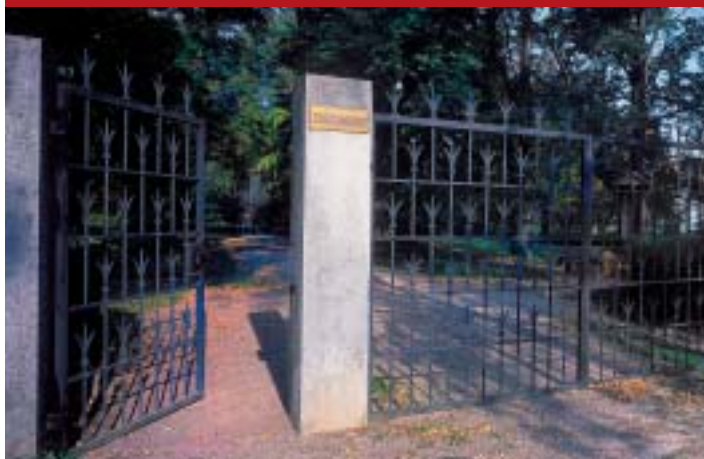
V údolí řeky Loučné na trase tzv. Trstenické stezky, která jakožto kupecká cesta spojovala severní a jižní části Evropy, leží Cerekvice nad Loučnou, pod jejíž správou patří také osada Pekla.

Katastrální území Cerekvice nad Loučnou je velmi bohaté na archeologické nálezy. O tom svědčí i archeologický výzkum, který v areálu zemědělského družstva při silnici na Nová Sídla prováděli v roce 2007 pracovníci Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě. Podařilo se jim mimo jiné získat i předměty dokládající kontakty se vzdálenou, ale mocnou římskou říší – dovezené zlomky kvalitní keramiky z pálené hlíny, zlomky bronzových nádob a především výjimečný nález hrotu římského železného meče.

Ve 12. století náležela Cerekvice litomyšlskému klášteru. Díky úrodné půdě obec brzy zbohatla a roku 1350 v ní byl postaven dřevěný kostelík, který

však roku 1840 spolu s téměř celou obcí vyhořel. Na jeho místě byla postavena stávající dominanta obce, kostel sv. Václava. V roce 1794 zde byla vystavěna obecní škola, z níž se roku 1885 stala dvoutřídkou. V Cerekvici byl zřízen první poštovní úřad v české části Litomyšlska a postaven proslulý cukrovar, který byl v provozu v letech 1873 až 1973. Doprava na železniční dráze z Chocně do Litomyšle, která obcí prochází, byla zahájena v roce 1882.

Asi 3 km severně od Cerekvice leží Růžový palouček, kde se pravidelně na počátku července konají slavnosti s vystoupením duchovních a umělců. Na tomto místě se podle legendy loučili Čeští bratři před odchodem do emigrace s rodnou zemí.

- 1** V Cerekvici nad Loučnou staví motorové vlaky jezdící po železniční trati mezi Chocní a Litomyšl. Doprava tu byla zahájena v roce 1882.
- 2** Růžový palouček – památné místo loučení pobělohorských exulantů s vlastí. Název pochází od zvláštního druhu stepní růže *Rosa gallica*.
- 3** Kostel sv. Václava, který tvoří dominantu obce, byl postaven na místě dřevěného kostelíku, který roku 1840 spolu s téměř celou obcí vyhořel.

Čistá

Obec Čistá se rozprostírá v hlubokém údolí po obou březích řeky Loučné asi 10 km jižně od Litomyšle a svou rozlohou 2520 hektarů patří k největším sídlům na Litomyšlsku. Spolu s osadou Brlenka je místem rekreace a odpočinku pro více než šest desítek chatařů a chalupářů.

První písemný záznam o obci, spjaté od svých počátků především s německým etnikem, pochází z roku 1286. Až do roku 1947 nesla německý název Lauterbach (Litrbachy). Její dominantou je kostel sv. Mikuláše s gotickým presbytářem z roku 1583 postavený majitelem litomyšlského panství Vratislavem z Pernštejna a jeho chotí. Dnešní

podoby nabyl kolem roku 1740. Další významnou památkou je dům č.p. 171 pocházející z druhé poloviny 16. století. Obsahuje zachovalou „dýmnou jizbu“ a je patrně nejstarší dochovanou stavbou lidové architektury východních Čech.

Společenský život se rozvíjí především díky činnosti spolků místních fotbalistů, hasičů a chovatelů. V obci se také nacházejí dvě pohostinství – hostinec U Chlebounů a restaurace U Zběhlíka.

- 1 Křížová cesta v blízkosti kostela sv. Mikuláše.
- 2 Významnou památkou je dům č.p. 171 pocházející z druhé poloviny 16. století, který obsahuje zachovalou dýmnou jizbu a je patrně nejstarší dochovanou stavbou lidové architektury východních Čech.
- 3 Kostel sv. Mikuláše s gotickým presbytářem z roku 1583 nechal postavit majitel litomyšlského panství Vratislav z Pernštejna s chotí.
- 4 Život lidí se tu snoubí s okolní přírodou, o čemž svědčí péče o krajinu i chov užitkových zvířat.

Desná

Nad údolím řeky Desné asi 11 km jihozápadně od Litomyšle se nachází stejnojmenná obec, která je spojena s legendami o Vavřinci Toulovci z Třemošné, jenž zde na přelomu 14. a 15. století vlastnil tvrz. Nejstarší zmínka o Desné je obsažena v kupní smlouvě z roku 1293 a je spojena se jménem Čeňka z Desné. Od roku 1441 lze historicky doložit existenci desenské rychty. Do konce 16. století změnila obec několikrát majitele, než v roce 1582 přešla do vlastnictví města Litomyšle. Kaple, následně zasvěcená svatým apoštolům Petrovi a Pavlovi, tu byla postavena roku 1839. O 36 let později zde byla založena škola, která plnila svůj

účel po více než jedno století. Od roku 1840, kdy vznikla hospoda s tanečním sálem, se v obci rozvíjí společenský život spojený se spolkovou činností. Dosud hospoda „Pod hájem“ disponuje sálem, venkovním tanečním parketem, kuželníkem a ubytovacím zařízením.

Původní zástavba byla situována nad pravým břehem říčky na strmé kamenité stráni. Dosud je v Desné zachováno několik původních statků.

- 1 Kaple sv. Petra a Pavla z roku 1839.
- 2 Původní zástavba zbudovaná k rekreačním účelům svědčí o atraktivitě tohoto místa vyhledávaného chataři a chalupáři žijícími ve větších městech.
- 3 Památník padlým v 1. a 2. světové válce je výrazem piety obyvatel obce k obětem válečné vřavy v minulém století.

Dolní Újezd

Místní názvy, jako Rovinka, Malvařice, Praha, Pazucha, Ždár, Příbiňoves, Kabatoves, Záves, Bořkov či Dolečka, svědčí o tom, že obec Dolní Újezd vznikla splynutím řady menších vsí a osad, žijících kdysi svým vlastním životem. Součástí Dolního Újezdu, který je zmiňován jako újezd na Lubném již na konci 12. století, jsou osady Jiříkov a Václavky. Bohatou historií obce dokládají i stavební památky nacházející se na jejím území. Nejvýznamnější z nich je farní kostel sv. Martina, postavený v 1. polovině 13. století v románském slohu. Ve 14. století byl k původnímu objektu přistavěn gotický presbytář. Na současně stavbě kostela lze nalézt i prvky renesančního a barokního stavitelství. U kostela se nachází hřbitov, jehož hlavní vchod tvoří barokní zvonice.

Za shlédnutí stojí i řada umělecky významných soch v samotné obci i v jejím okolí. Mezi nejvýznamnější patří sousoší Panny Marie z roku 1737, které vytvořil východočeský barokní sochař Václav F. Pacák, před budovou základní školy byl roku 1914 podle návrhu Jana Štursy postaven pomník připomínající selské povstání z roku 1680, kterého se zúčastnili i sedláci z Dolního Újezdu a jež si jako daň odbojných rebelů vyžádalo tři popravy jeho vůdců. Nelze opomenout ani kamenný, tzv. Pražský most, postavený roku 1868, který bude po ukončené rekonstrukci znovu osazen sochami svatého Vojtěcha, Václava, Josefa a Jana Nepomuckého. V obci se zachovaly i památky lidové architektury, selská stavení a malé roubené chaloupky z 19. století.

Vesnice s téměř dvěma tisíci obyvateli žije bohatým kulturním životem. Pravidelně je využíván sál místní sokolovny, k pořádání tanečních zábav a koncertů slouží přírodní areál v údolí řeky Desné, kde se každoročně počátkem července koná tzv. Benátská noc a koncem srpna festival folkových skupin nazvaný Újezdské babí léto. V blízkosti koupaliště se nachází fotbalové hřiště, tenisové a volejbalové kurty.

- 1 Pohled na kostel sv. Martina ze hřbitova. V popředí socha od akademického sochaře Olbrama Zoubka působícího v Praze a v Litomyšli.
- 2 Před budovou základní školy byl roku 1914 podle návrhu Jana Štursy postaven pomník připomínající selské povstání z roku 1680.

Dolní Újezd

3

4

- 3 Socha svatého Vojtěcha z hořického pískovce pochází z dílny akademického sochaře Václava Malého, rodáka z Nových Hradů. Její zhotovení, které inicioval místní kanovník Josef Čihák, důstojným způsobem připomnělo tisíciletí od mučednické smrti sv. Vojtěcha. Socha byla poprvé vystavena v roce 1997 při příležitosti návštěvy Svatého otce Jana Pavla II. v Hradci Králové.
- 4 Pohled do místní části Malvařice.

Hluboká

Původně Hluboká dolina mezi Luží a Prosečí či Skutčí a Novými Hrady, dnes Hluboká s osadami neméně příznačných názvů Střítež, Chlum, Dolany a Březiny, doslova vybízí k toulkám překrásnou přírodou. Ta je navíc poznamenána bohatou historií sahající až před polovinu 12. století.

Jméno Střítež pochází od strážišť cesty, která tudy vedla od zdislavského a rabouňského hradiště údolím a pomezním hvozdem od Týnce a napojovala se na Trstenickou zemskou stezku. Právě zde bydleli strážci oné cesty. V roce 1878 byla v Hluboké postavena kaple svatého Petra a Pavla, z roku 1884 pochází kaple Ducha svatého ve Stříteži.

- 1 Budova místního obecního úřadu v Hluboké.
- 2|3 Celkový pohled na obec, jejíž součástí je i několik osad příznačných názvů Střítež, Chlum, Dolany a Březiny.
- 4 Rozhledna Borůvka, postavená v roce 2005, nabízí za pěkného počasí překrásný rozhled po kraji.

Horky

Nevelká obec ležící 7 km severozápadně od Litomyšle je spojena s počátky rybníkářství v poslední čtvrtině 15. století. Jako první byl vybudován dnešní Velký Netřebský rybník, potom Šváb a v polovině 17. století další rybníky, jako Heřmánek, Nohavice, Paloučí, Baštovec, Baláč či U horeckého mlýna, z nichž některé už zanikly.

První písemná zpráva o této obci pochází z roku 1226 v souvislosti s jakýmsi Hlupenem z Hor. Ves zůstávala v držení místní šlechty až do poloviny 16. století, kdy ji koupili Kostkové z Postupic, kteří obec připojili k svému brandýskému panství. Od roku 1559 byl pánem tohoto panství Jan Starší z Žerotína. Na konci 16. století měla obec svého rychtáře, nacházelo se zde 15 poddanských usedlostí a panský mlýn. Mezi lety 1674 až 1848 byly Horky součástí litomyšlského panství.

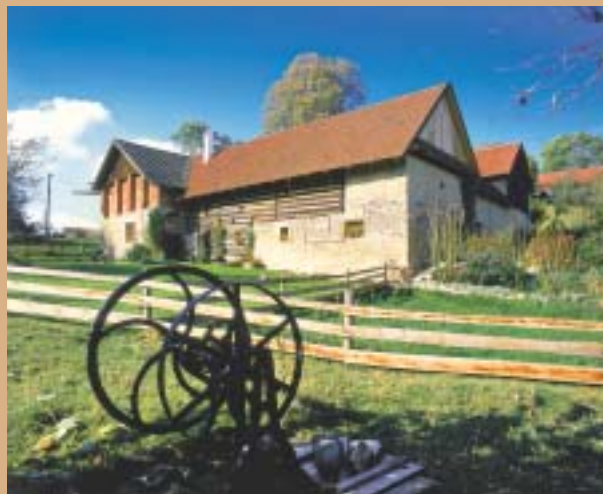
Největšího rozkvětu dosáhla obec koncem 19. století, kdy zde žilo více než 300 obyvatel.

Ještě v polovině 17. století bylo veškeré obyvatelstvo Horek nekatolické. Na Horkách byly čteny zakázané knihy a mnoho osob bylo odsouzeno pro kacířství. Silná protestantská tradice se po vyhlášení tolerančního patentu roku 1781 projevila tím, že se k víře svých otců přihlásila více než třetina obyvatelstva. Ve zdejším dubovém háji byla kolem roku 1700 zřízena bažantnice. Dodnes se zachovala bývalá hájovna, v jejímž areálu jsou v létě pořádány myslivecké a hasičské zábavy.

- 1 Procházka k rybníku Šváb může překvapit svojí romantikou i setkáním se zástupci bohaté fauny.
- 2 Náves s křížkem a historickým statkem v sousedství.
- 3 Velký Netřebeský rybník, součást soustavy vodních ploch rybníků Litomyšlska, je hnízdištěm mnoha druhů ptáků.

Horní Újezd

Patrně nejznámější historickou postavou obce, rozkládající se v údolí řeky Desné a na jeho přílehlých svazích, je Lukáš Pakosta, zdejší mlynář, který byl jako jeden z vůdců selského povstání v roce 1680 popraven. Na jeho mlýně, který je dodnes udržován v původní podobě, je umístěna pamětní deska. Z Pakostova mlýna pochází jeden z našich současných nejvýše ceněných výtvarníků Václav Boštík (1913—2005). Obec tvoří pět částí zvaných Cikov, Podlubníček, Krásnoves, Víška a U kulturního domu.

Historicky tvořil Horní Újezd společnou sídelní jednotku s Dolním Újezdem nazývanou Újezd. Tento název se poprvé vyskytuje na konci 12. století jako pojmenování zdejšího širšího území. Následné

osídlování bylo spjato s přeměnou lesů na zemědělskou půdu a právě toto znázorňuje postava rozsévače zobrazená ve znaku obce. Jako samostatný je Horní Újezd doložen k roku 1548.

K pamětihodnostem obce patří tzv. fialový pramen s rybníčkem a sochou Panny Marie v Cikově z roku 1893, pramen zvaný Barborka s pomníčkem u Lubenského potoka, pomník připomínající 34 místních občanů padlých v 1. světové válce, škola z roku 1910 s deskou místního legionáře Jana Švece a kaple Nalezení sv. Kříže na Krásnovsi z roku 1894.

- 1 Místní část Cikov obklopená lesy.
- 2 Jedno z nejstarších stavení v obci. K jejím nejznámějším osobnostem patří jeden z vůdců selského povstání v roce 1680 Lukáš Pakosta.
- 3 Kaple Nalezení sv. Kříže na Krásnovsi z roku 1894.

Chmelík

Do roku 1945 téměř výhradně německá obec leží asi 13 km jižně od Litomyšle v členitém terénu podél říčky Loučné. Její dominantou je pozdně barokní kostel sv. Jana Nepomuckého postavený v letech 1780—1782 a řada dalších památek včetně kaple „Růžencového bratrstva“, které svědčí o silné religiozitě místního obyvatelstva. V obci se také nachází několik zajímavých příkladů lidové architektury, jako je například č. p. 21 z roku 1853, které tvoří dvě přízemní budovy s ozdobnými štíty spojené branou. V jihozápadní části obecního katastru se nacházejí dvě přírodní památky – lesní lokality Sněžanky ve Vysokém lese a V bukách.

První písemná zpráva o Chmelíku pochází z roku 1314, kdy byla obec ve vlastnictví litomyšlského opata Konráda. V té době měl klášter v obci rychtu. V dědičném privilegiu bylo mimo jiné uvedeno, že obec Chmelík může mít svobodnou hospodu.

- 1 Historická chalupa č.p. 2 sloužící k rekreačním účelům patří ke skvostům lidové architektury Litomyšlska.
- 2 Pohled na ves v malebném údolí.
- 3 V kostele sv. Jana Nepomuckého se pravidelně slouží mše svaté, využíván je též k pravidelným Svatojánským koncertům. Do budoucna by se měla obnovit tradice tzv. posvícenské mše, která tu bývala vždy první neděli po svátku Všech svatých.

Chotěnov

Nejen kvůli obnovenému hostinci je dobré zavítat do Chotěnova s přílehlou osadou Olšany. Najdete zde totiž také chráněné území pod návrším Golgota a jezírko v lesích na Lhotkách či dvě kaple – Nejsvětější Trojici v Chotěnově a kapli zasvěcenou Panně Marii Nanebevzaté na Olšanech, obě pocházející z roku 1890.

K založení Chotěnova došlo v polovině 14. století. Tehdy spadal k rychtě ve Vidlaté Seči. Olšany jsou zmiňovány již roku 1167, kdy je vyšehradský probošt Hroznata daroval litomyšlským premonstrátům, a patří k nejstarším obcím v regionu. Později se staly součástí novohradského panství, Chotěnov však připadl k litomyšlskému zámku. V roce 1850 po zrušení vrchnostenské správy a zřízení okresů obě obce přešly pod politický okres Litomyšl.

Rok předtím vytvořily Budislav, Desná, Chotěnov, Jarošov, Mladočov, Nová Ves u Jarošova, Poříčí a Vidlatá Seč velkou místní obec se sídlem v Mladočově, která však měla pouze roční trvání. Úspěšnější bylo následné spojení Chotěnova a Olšan, které trvá dodnes.

1 Rekreční chalupa v Chotěnově.

2 Hostinec na Olšanech.

Chotovice

Jedna z nejstarších obcí na Litomyšlsku se nachází 14 km jihozápadně od Litomyšle. Již v roce 1142 se uvádí jako ves sedleckého kláštera, z jehož popudu zde byl postaven roku 1204 kostel sv. Prokopa se šindelovou střechou. Při jeho opravě v roce 1903 byl na stěně za oltářem nalezen nápis „Dokonáno dílo toto, den páteční od Vlachů. Kněž Václav – rodič mejtskej a dáno od něho mistru kop 774 a jeden groš.“ V roce 1905 tu byla postavena jednotřídní škola, kterou navštěvovalo okolo 50 žáků. Dnes děti z Chotovic dojíždějí do škol v Makově a Morašicích. Z celkového počtu 125 obyvatel je 40 dětí do 15 let.

V listopadu 2006 otevřela v Chotovicích Farní charita Nové Hrady Dům sv. Josefa, který vznikl přestavbou bývalého hostince. Projekt Centra sociálních služeb Chotovice finančně podpořily mimo jiné i Evropská unie a Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Partnerem projektu se staly kromě jiných také obec Chotovice, která farní charitě objekt darovala, Mikroregion Litomyšlsko a Město Litomyšl.

- 1 Kostel sv. Prokopa se šindelovou střechou pochází z počátku 13. století a je jedním z nejstarších na Litomyšlsku.
- 2 Centrum sociálních služeb v Domě sv. Josefa poskytuje prostory pro činnost denního centra pro osoby s mentální retardací 1. a 2. stupně, chráněné dílny pro osoby se zdravotním postižením, střediska vzdělávání a volnočasové aktivity.
- 3 Další dominantou Chotovic je kamenný kříž vévodící návsí v místě zvaném Na Hlavátkách. Věnoval jej v roce 1890 výměnkář Václav Jůza z č.p. 58.
- 4 Bývalá jednotřídní škola v Chotovicích byla postavena v roce 1905 a navštěvovalo ji okolo padesáti žáků. Před budovou školy byl 24. května 1920 slavnostně odhalen pomník padlým v 1. světové válce. Tímto aktem byla uctěna památka 13 občanů, kteří položili své životy na bojištích v Rusku a Itálii.

Janov

Janov, jehož součástí jsou osady Mendryka a Gajer, se nachází 6 km jihovýchodním směrem od Litomyšle v údolí Končinského potoka.

Obec vznikla v souvislosti s kolonizační činností litomyšlských premonstrátů někdy v první polovině 13. století. Jde patrně o osídlení v druhé vlně kolonizace, kdy byli vedle slovanských osadníků povoláváni také osadníci z Německa. První písemný záznam o Janovu pochází z roku 1347, kdy náležel litomyšlskému biskupství. Jeho jméno tehdy znělo Jansdorpf, o dva roky později Jansdorf. Dále potom Janštorf a Janstorf. Teprve od roku 1854 se ustálilo pojmenování Jansdorf. Osada Mendryka byla založena v roce 1575 a pojmenována po staviteli litomyšlského zámku Vratislava z Pernštejna,

Španělce Marii Manrigue de Lara. V roce 1775 zde hrabě Jiří Valdštejn – Vartemberk postavil lovecký zámeček s kaplí sv. Huberta. V současnosti je zámeček v majetku řeholních sester. Gajer byl založen jako chalupnická osada v roce 1663. Stěhovali se tam hlavně bezzemci z přelidněného Janova. Od roku 1874 do konce století se životní situace janovských obyvatel velmi zhoršovala. Hrozba hladomoru byla podpořena opakovanou katastrofální neúrodou brambor. Nastal odliv obyvatel. V roce 1930 bylo v Janově méně obyvatel než sto let předtím. Janov byl součástí německého jazykového ostrova zvaného Hřebečsko a jako takový byl po mnichovském diktátu v roce 1938 vyňat z politického okresu litomyšlského a připadl

k tzv. sudetské župě a tím pod pravomoc krajinického rady ve Svitavách. Po válce čekal německé obyvatelstvo odsun.

V Janově, kterému odlevil od rušné silniční dopravy v roce 2005 dokončený obchvat, najdou návštěvníci dvě pohostinství a ubytovací zařízení Penzion u Petry. V blízkosti fotbalového hřiště je vybudován jezdecký areál, kde se konají závody v parkurovém skákání a v zimě soutěže v horse skijöringu.

- 1 Kostel sv. Filipa a Jakuba v Janově.
- 2 Pohled na Janov, jehož obyvatelům se odlevilo od rušné silniční dopravy v roce 2005, kdy byl dokončen obchvat.

Jarošov

Jako výborné východisko pro prohlídku skalního bludiště tvořeného takzvanými voštinovými pískovci a tradičně nazývaného Toulcovy maštale jsou Vranice – osada v západní části jarošovského katastru. V překrásných, převážně borových lesích na západ od Jarošova je možné nalézt mnohé pozoruhodné skalní útvary, jako jsou Cikánka či Panský stůl. V samotné obci je zajímavá dřevěná zvonice původně z počátku 19. století a lidová architektura v západní části obce zvané Závés. V roce 2002 byla v Jarošově společným úsilím obcí sdružených v Mikroregionu Toulcovy maštale postavena Toulcovova rozhledna.

Obec Jarošov patrně vznikla mezi lety 1350 a 1360. První písemná zmínka o ní pochází z roku 1366. Tehdy se litomyšlský biskup přel o hranice svých pozemků s podlažickým klášteřem. V tomto sporu byl za soudce povolán Albert z Jarošova, jehož tvrz stála na západním okraji obce. Na přelomu 14. a 15. století byl vlastníkem Jarošova Vavřinec Toulovec z Třemošné, který patrně část svého života pobýval na místní tvrzi. Roku 1480 koupilo Jarošov město Litomyšl.

- 1 Pohled na Jarošov od Chotěnova.
- 2 Rybník v Jarošově, který se v roce 1996 stal místem konání 9. letních Her bez katastrofu.
- 3 Dřevěná zvonice na návsi původně z počátku 19. století. Později byla zbourána a nahrazena replikou.

Jarošov

4

5

6

7

Na původně mořském dně vymodelovala eroze řadu útvarů, které lidská fantazie označila za Panský stůl, Kolumbovo vejce, Betlém či Kazatelnu. Název Toulcovy maštale nese také jedna samostatná skála, kterou lze nejrůznějšími chodbami prolézat jako skutečný kamenný dům – přes Kuchyni do Ložnice a dalších pojmenovaných komor.

- 4 Skální útvar Hrad.
- 5 Tady se zkrátka neztratíte...
- 6 Skální útvar Panský stůl.
- 7 Chalupáři obvykle zachovali vzhled historických chalup a starají se o ně s velkou péčí.

Lubná

Někde Horní – Dolní, v Lubné Skalka a Padělek. To jsou názvy nejvýše a nejnižší položeného místa v této členité obci. Skalka se nachází u Svaté Kateřiny v nadmořské výšce 694 m, naopak nejnižší položený bod, tzv. Padělek, se nachází směrem k Hornímu Újezdu a je v nadmořské výšce 449 m.

Název obce Lubná se vyskytuje v písemných dokumentech z konce 12. století. Podle staré pověsti zhotovovali dřevaři v lubenských lesích luby k sítům. Lubenské jilmové, dubové, bukové a dubové dřevo se používalo hlavně k výrobě ohýbaných předmětů. Od toho byl odvozen název Lubný les, Lubný potok a také označení vznikající osady Lubné.

Vedle kaple sv. Anny postavené roku 1921, která se po přístavění věže v roce 1993 stala dominantou obce a je viditelná i z širokého okolí, je v Lubné také kaple sv. Xavera. Roste tu několik stromů významných svým stářím i velikostí. Jedním z nich byla tzv. Kadidlova jedle, která svého času vévodila seznamu největších stromů v České republice. Její stáří se odhadovalo na čtyři sta let. Ubytování, stravování a rekreační pobyt nabízí Penzion Roušarových.

Obec Lubná se v roce 2006 stala vítězem krajského kola soutěže Vesnice roku.

- 1 Pohled k Lubné od nedalekých Sebranic.
- 2 Kaple sv. Anny v Lubné z roku 1921, která se po přístavění věže v roce 1993 stala dominantou obce a je viditelná ze širokého okolí.
- 3 Cesta k Zrnětínu.
- 4 Typický lubenský statek.

Makov

Neznačená cykloturistická trasa z Růžového paloučku do Toulouvcových maštálí zavede poutníky také do Makova. První písemná zpráva o obci, jejíž jméno je odvozeno od planého máku, pochází z roku 1349. Počátky Makova jsou však patrně spjaty s obdobím daleko starším. Vesnice, jejichž jména jsou odvozená od přírodních názvů, patří totiž k velmi starým. Poukazem na to mohou být nálezy kamenné sekery a železných ostruh. Dominantou obce je kostel sv. Víta s věží vysokou 42 metrů. Původní stavba kostela pochází z 11. století, jak lze také soudit ze jména jeho patrona. O této stavbě se zmiňují dobové zprávy již za vlády posledních Přemyslovců. Původně románská

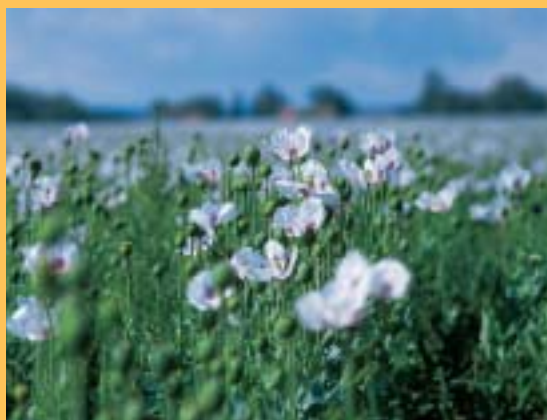
bazilika byla několikrát přestavována, v roce 1999 na ní byla zhotovena nová střecha a nová fasáda. Makovský kostel má ještě jednu pozoruhodnou zajímavost – nachází se v něm obraz Mikoláše Alše.

Počtem obyvatel i domů převyšoval Makov po celá staletí až do počátku první republiky všechny vesnice západní části pozdějšího litomyšlského okresu. Největšího počtu obyvatel dosáhl v roce 1869, kdy v Makově žilo 659 obyvatel. Pozdější úbytek obyvatel byl způsoben jejich odchodem za prací.

- 1 Pohled na část obce zvanou Dolík.
- 2 Kostel sv. Víta v Makově byl opraven v roce 1999.
- 3 Obraz Příchod věrozvěstů v interiéru kostela je signován českým malířem Mikolášem Alšem.

Morašice

První písemná zmínka o této obci pochází z 12. století. Tehdy jeden z jejích občanů, který se jmenoval Oneš, převedl část Morašic do vlastnictví premonstrátského kláštera v Litomyšli. Kromě Morašic jim věnoval také osady Lažany a Říkovice, které k obci patří dodnes. V Morašicích je k roku 1226 doložena existence rotundy a tvrze. Podle některých domněnek by rotunda mohla pocházet už z druhé poloviny 9. století. Zbořena byla v roce 1834. Na morašické tvrzi žil na přelomu 12. a 13. století její majitel Blud, který pocházel z významného zemanského rodu a vlastnil polovinu Morašic. Jeho tvrz byla důkladně opevněna valy a přílehlými příkopy. Morašický kostel pochází z konce 14. století.

Morašice jsou spojeny se jmény několika zajímavých osobností. Jednou z nich byl Jaroslav Šejnoha, který v období první republiky pracoval v československých zahraničních službách a byl velkým přítelem T. G. Masaryka a E. Beneše. Dalším byl Karel Richtr, který byl souzen za účast v revolučních bouřích v roce 1848. Později byl omilostněn a pracoval jako tajemník obce, rovněž se podílel na založení muzea ve Vysokém Mýtě. Na morašické faře žil Msgre. Josef Malý, katolický kněz, který se věnoval regionální historii i pověstem o nedalekém Růžovém paloučku.

Obec Morašice se v roce 2007 stala vítězem krajského kola soutěže Vesnice roku.

- 1 Obecní úřad v Morašicích stojí nedaleko historické návsi.
- 2 V sousedství morašické Základní školy stojí kostel pocházející z konce 14. století. Na jeho rekonstrukci se významnou měrou podílel katolický kněz Msgre. Josef Malý.

Němčice

Obec Němčice se nachází v údolí potoka Zlatý pásek mezi Litomyšlí a Českou Třebovou. V současnosti se skládá z několika místních částí s vlastním číslováním, které kdysi byly samostatnými obcemi. Jsou to Němčice, Člupek, Pudilka a Zhoř.

První doklady o kolonizaci této lokality jsou datovány před rok 1200. Tehdy zde stávala tvrz s dvorem pánů ze Člupku. Z těchto dob je doložena i existence mlýna. Vznik části zvané Zhoř spadá do 13. století, z této doby o ní existují zprávy v dokumentech lanšperského panství. Koncem 15. století žil na Člupku loupeživý rytíř Mikuláš Člupecký. Jméno Němčice je patrně odvozeno od německých obyvatel vesnice nazývaných Nēmčici.

Není však pravděpodobné, že by v této vsi někdy v minulosti převažovalo německé obyvatelstvo. Název části Zhoř, dříve Schoř, pochází od tchořů, kteří byli v této oblasti velmi četní. Po roce 1851 byly Němčice sloučeny s Člupkem a Pudilkou. V roce 1976 se připojila také Zhoř.

Obec Němčice má tři kapličky, v samotných Němčicích je kaple zasvěcená sv. Janu Křtiteli, na Člupku sv. Anně a ve Zhoři sv. Magdaléně. V minulosti byla obec proslulá množstvím mlýnů, například v roce 1848 jich měla osm a k tomu tři pily. Němčice jsou rodištěm malíře Antonína Dvořáka a historika, spisovatele a překladatele Františka Páty, popraveného nacisty. V současnosti

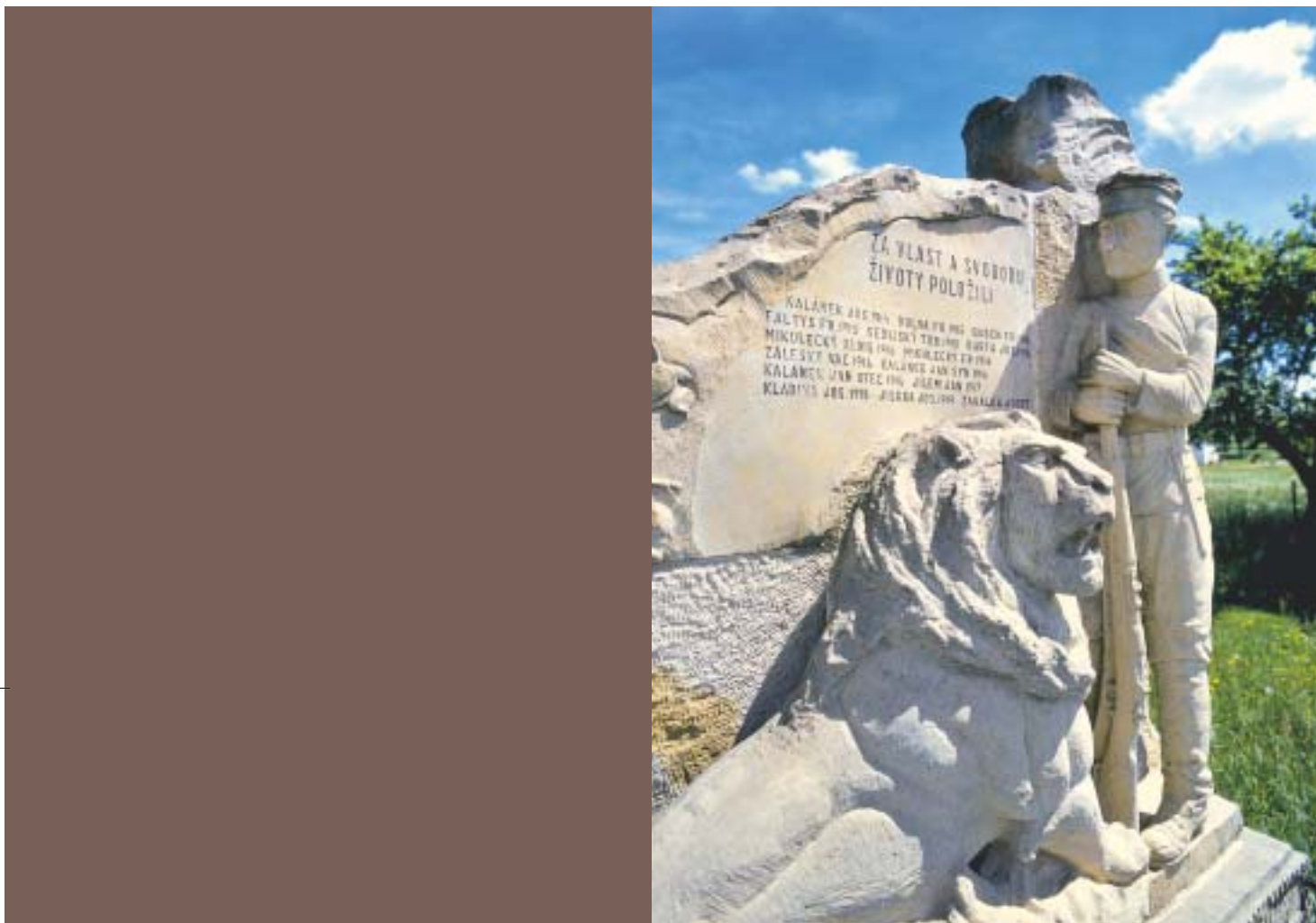

žije na Člupku významná česká sochařka Vítězslava Morávková, která část svého díla vystavuje na zahradě rodinného domu.

Bohatý kulturní život započal roku 1868 založením dodnes existujícího ochotnického divadla pojmenovaného po svém zakladateli, učiteli Šléglvi. Roku 1885 byl založen hasičský sbor a v roce 1920 Sokol. Škola v Němčicích existuje od roku 1750. V obci se dochovalo i několik památek lidové architektury. Zvláště zajímavý je roubený zájezdní hostinec s dvorem č.p. 98. K vyžití ve volném čase slouží obyvatelům i návštěvníkům obce kulturní areál na Člupku, sportovní areál s fotbalovým hřištěm a Kulturní dům s restaurací.

- 1 Kaple sv. Jana Křtitele.
- 2 Dům č.p. 17, v kterém se roku 1885 narodil PhDr. František Páta. Spolu se svým bratrem Josefem, univerzitním profesorem, rovněž zavražděným nacisty, se podílel na činnosti Společnosti přátel Lužice.
- 3 Pamětní deska na rodném domě Františka Páty. Tento němčický rodák byl v roce 1942 popraven nacisty.

Nová Sídla

Mnohem starší než samotná obec je přilehlá osada Sedlišťka. Významnou obcí a zemědělskou usedlostí byla již počátkem 14. století, kdy náležela Bludovi z Morašic. Po něm se stal jejich vlastníkem vysokomýtský měšťan Rudlin. Roku 1398 se Sedlišťka i s dvorem stala součástí biskupského majetku. Roku 1412 je biskup Jan Železný osvobodil od odúmrti a prodal i s dvorem Michalovi z Dubu. Nová Sídla byla založena na panské půdě jako osada pro lidi pracující na sedlišťských statcích až roku 1790. Z roku 1837 je zachováno jejich pojmenování Neusiedel, z roku 1854 Nové sídlo. Pojmenování Nová Sídla se poprvé objevuje roku 1904.

Mezi pamětihodnosti patří kaple sv. Anny postavená roku 1876 a pomník věnovaný padlým vojínům první světové války z roku 1921.

- 1 Pomník padlým vojákům v 1. světové válce z roku 1921.
- 2 Celkový pohled na obec Nová Sídla ze severovýchodní strany.
- 3 Kaple sv. Anny postavená v roce 1876 k uctění památky obětí morové epidemie.

Nová Ves u Jarošova

1

2

Na trase cyklistických stezek je i Nová Ves u Jarošova se studnou s altánkem uprostřed návsi, který skýtá možnost k odpočinku. V obecním vlastnictví je antukové tenisové hřiště využívané převážně rekreanty z okolí, především z rekreační oblasti Roudné a Vranic.

Poprvé je obec zmiňována roku 1559 jako součást novohradského panství. Původní obec stála na stráni zvané Voštice. Když vyhořela, založili její obyvatelé ves novou, což se promítlo do jejího názvu. Mezi pamětihodnosti obce patří kaple sv. Jana Nepomuckého postavená roku 1906 a pomník připomínající padlé bojovníky první světové války.

- 1 Pohled k vesnici od Nových Hradů.
- 2 Kaplička sv. Jana Nepomuckého v centru obce při pohledu od Vranic, jedné ze vstupních bran do Toulouvcových maštálí.

Nová Ves u Jarošova

Nové Hrady

Obec se před husitskými válkami nazývala podle kamenného kostelíku pocházejícího z přelomu 12. a 13. století Boží dům. Na návrší v nadmořské výšce 441 metrů, které se nyní nazývá Starý zámek, byl v polovině 15. století Zdeňkem z Postupic postaven hrad, z něhož se do současnosti dochovala část hradeb, část palácové zdi, prohlubně a terénní vlny.

Dominantou obce je zámek vystavěný v letech 1773—1777 hrabětem Harbuval-Chamaré. Koncem 18. století vznikl pozdně barokní park o rozloze 4,85 hektarů. Od roku 1997 je zámek opět

v soukromých rukou. V jeho přízemí se nyní nacházejí prostory se stálou expozicí věnovanou dějinám nábytku, ve vedlejších budovách jsou zámecká restaurace, cukrárna a prostory pro pořádání příležitostných výstav. V zámeckém špýcharu je od roku 2007 instalována stálá expozice věnovaná historii cyklistiky. Pod špýcharem vznikl barokní parkán k pořádání divadelních představení pod širým nebem.

Mezi další pamětihodnosti obce patří zejména farní kostel sv. Jakuba z roku 1725 a pískovcová křížová cesta z konce 18. století vedoucí od kostela

1

2

3

- 1 Celkový pohled na Nové Hrady od Chotovic.
- 2 Rokokový zámek s typickou balustrádou.
- 3 Pohled od vstupní brány zámku k návsi s rybníčkem.

Nové Hrady

4

5

6

ke Starému zámku. Během 19. století získaly Nové Hrady díky hrabatům Harbuval-Chamaré, která organizovala manufakturní plátenickou výrobu, významné obchodní postavení. Na říčce Novohradce vzniklo několik mlýnů s paralelní soustavou náhonů.

K ubytování slouží návštěvníkům penzion Holland, ubytovací a stravovací služby nabízí též chata Polanka, která prošla po požáru rekonstrukcí. V chatové oblasti Roudná se nachází přírodní koupaliště napájené studenou vodou z řeky Roudenky.

- 4 Zámek s udržovanou francouzskou zahradou.
- 5 Pohled na Nové Hrady z jihovýchodní strany přes hřbitov. Oblíbenou zastávkou návštěvníků zámku jsou výběhy s jelení a dančí zvěří nebo s koňmi chovanými v blízkých stájích.
- 6 Pohled na zámek přes rybník na novohradské návsí.

Poslední a zároveň nejstarší obcí na řece Desné před jejím soutokem s Loučnou je Osík. Jeho jméno pochází od slova osek označující obydlené území, které vzniklo vymýcením lesa. Vznik obce je úzce spjat s kolonizačním úsilím litomyšlského kláštera premonstrátů a spadá do konce 12. století.

Od nejstarších dob je to obec charakteristická svými mlýny. V roce 1713, když se po Čechách šířil mor, dala vrchnost u Osíku vystavět izolační chalupu. Protože se mor vsi vyhnul, byla přistavěna další obydlí a vznikla tak osada Lazaret, která je nyní součástí Osíku. Roku 1792 zde byla zřízena škola. Ta se roku 1912 přestěhovala do nové budovy, která patří mezi dominanty obce a dodnes v ní probíhá výuka pro žáky prvního stupně základní školy. V druhé polovině 19. a na počátku 20. století

v obci vznikla společenská sdružení, jako například ochotnické divadlo, hasičský sbor, Sokol, Hospodářská beseda. V této době také vznikla Vytlačilova strojírna na výrobu mlátiček.

Roku 1905 byla postavena cihelna. V roce 1946 byla v Osíku zahájena činnost první inseminační stanice plemenných býků v Československé republice. Ke sportovnímu vyžití slouží moderní sportovní hala, kterou využívá i místní klub badmintonu.

- 1 Rybník Vesní v Osíku s typickými rákosinami.
- 2 Pohled z části obce zvané Malá Strana.
- 3 Základní škola v Osíku nabízí vzdělání žáků od 1. do 5. ročníku.

Perálec

Ve vzdálenosti 4 km severozápadním směrem od Proseče se nachází obec Perálec, jejíž počátky sahají patrně před velkou kolonizací ve 13. století. Podlažický nekrolog totiž v nejstarší vrstvě zemřelých (po roce 1160) obsahuje jména takových postav, jako jsou velmož jménem Perare a o něco později klášterník Kutra. Ti buď přímo založili nebo alespoň dali jména prvním osadám na jih od horního toku Novohradky. Dominantou obce je kostel sv. Jana Křtitele pocházející z roku 1321, u něhož se nachází evangelický hřbitov. V letech 1994—1997 prošel kostel rozsáhlou opravou. Před

budovou obecního úřadu byl v roce 1948 odhalen pomník obětem druhé světové války. Jistou zajímavostí je rovněž alej letitých lip, z nichž jedna nese jméno prezidenta Masaryka.

K Perálci patří osada Kutřín s vlastní kapličkou postavenou koncem 19. století a zasvěcenou Nejsvětějšímu srdci Ježíšovu. Západně od Perálce se nachází chráněné území Šilingův důl. Jeden z občanů Perálce se zabývá restaurováním papíru a po dohodě je ochoten předvést jeho ruční výrobu.

- 1 Dominantou obce je kostel sv. Jana Křtitele. Byl posvěcen roku 1321 pražským biskupem Janem z Dražic ku cti sv. Jana Křtitele.
- 2 Pohled do kostela s hlavním oltářem představujícím Křest Kristův. Postranní oltář vpravo se sochou sv. Prokopa, vlevo socha světce, obě sochy byly restaurovány v roce 2002.
- 3 Detail kostelní věže.

Poříčí u Litomyše

Obec, do níž vedle Poříčí patří také Mladočov a Zrnětín, se nachází 13 km jižně od Litomyše. Dominantou obce je kostel sv. Bartoloměje v Mladočově, který nese stopy románského slohu a patrně existoval již v první polovině 13. století. Vedle kostela se nachází pozdně barokní budova fary pocházející z druhé poloviny 18. století a bývalá škola dnes využívaná jako rekreační zařízení. K historickým zajímavostem patří také kaple sv. Jana Nepomuckého v Poříčí, původně pocházející z poloviny 18. století, která byla v roce 1994 zbořena a postavena dál od silnice. Svou kapli postavenou roku 1892 a zasvěcenou sv. Václavu má i Zrnětín.

První písemná zmínka o Zrnětínu pochází z roku 1347, o Mladočově z roku 1349, o Poříčí potom z roku 1361. Všechny zmínky se nacházejí v listinách spjatých s nově založeným litomyšlským biskupstvím. Snad nejznámější postavou spojenou s dějinami obce je bývalý poříčský rychtář Matěj Abrahám, který se roku 1680 stal ve svých 62 letech jedním z hlavních vůdců selského povstání proti zámecké vrchnosti. Za tento přečin byl spolu s dalšími třemi muži popraven.

Pro místní i návštěvníky obce tu slouží dvě hospůdky, pohostinství Na ranči nabízí vedle stravování i pravidelné hudební pořady.

- 1 Pohled na obec od Zrnětína.
- 2 Část obce Zrnětín v zimním období má rovněž své kouzlo.
- 3 Hospoda Na Ranči nabízí po celý rok hudební večery s country kapelami či harmonikáři, turnaje v mariáši i speciality kuchyně.

Proseč u Skutče

Městečko Proseč se nachází na okraji Českomoravské vrchoviny v nadmořské výšce 525 m na severovýchodě Žďárských vrchů ve vzdálenosti 18 km od Litomyšle a 9 km od Skutče. Malá část jeho katastru na severu a severovýchodě je již součástí České křídové tabule. To dává zdejší krajině specifický ráz.

V Proseči žije okolo 2500 obyvatel. Její součástí jsou katastry Česká Rybná, Martinice u Skutče, Miřetín, Paseky u Proseče, Záboří u Proseče a Podměstí.

Nejstarší dějiny Proseče sahají do druhé poloviny 12. století a jsou spjaty s kolonizačním úsilím podlažického kláštera. Za hmotný doklad stáří obce lze pokládat raně gotickou kapli sv. Václava ze 14. století nacházející se v kostele sv. Mikuláše. První písemná zmínka o Proseči se

nachází v listinách z let 1349 a 1350, jimiž bylo potvrzeno vyjmutí části území pražského arcibiskupství a jeho připojení k litomyšlskému biskupství. O Proseči této doby není známo nic jiného, než že měla kostel a patřila podlažickému klášteru. Proto byla roku 1421 vypálena husity. Poté Proseči vládli husitští hejtmané a po nich Kostkové z Postupic, kteří vlastnili novohradské panství. V roce 1604 se stalo novohradské panství majetkem knížat Trautsonů. Ti jej roku 1750 prodali Harbuvalům-Chamaré.

Proseč proslula sklářskými výrobky. První sklárna byla postavena knížetem Trautsonem v Záboří a druhá v roce 1828 hraběnkou Chamaré na Posekanci. Tato sklárna vyráběla vzácné rubínové sklo až do roku 1833. Od roku 1840 se v kraji započalo s domácí výrobou dýmek. Roku 1911 zde

byla postavena první továrna na výrobu dýmek, která se proslavila po celém světě. Protože v Proseči a jejím okolí žila silná nekatolická menšina, založili si příslušníci evangelického sboru po vyhlášení tolerančního patentu v roce 1783 vlastní školu a v letech 1834—1838 si postavili vlastní kostel. Roku 1910 byla postavena radnice, v roce 1912 byl zbořen starobylý katolický kostel a vystavěn nový. Zůstala zachována pouze jeho nejstarší část, již zmiňovaná kaple sv. Václava. Od roku 1913 začalo fungovat autobusové spojení na Skuteč a Vysoké Mýto. Slibný rozvoj byl zastaven první světovou válkou. Po ní nastala konjunktura podnikání, vznikají další továrny na dýmky, výšivačské podniky a výroba prádla. V období fašistické okupace se Prosečsko významně podílelo na odbojové činnosti

- 1 Pohled na kostel od hřbitova.
- 2 Gotická kaple sv. Václava ze 14. století v kostele sv. Mikuláše patří k unikátním historickým klenotům celé oblasti.
- 3 Kostel sv. Mikuláše tvoří dominantu podlouhlého náměstí.

Proseč u Skutče

a partyzánském hnutí. Za tuto odvahu zaplatily životem tři desítky občanů.

Proseč je místem spjatým s mnoha postavami veřejného a kulturního života. Za všechny je třeba zmínit průkopníka české filosofie náboženství, který pocházel z Chrásti u Chrudimi, ale v mládí žil v Proseči, Františka Čupra (1827—1882). Čupr byl jako docent pražské univerzity prvním člověkem, který na její půdě poprvé přednášel česky. Velmi proslul zejména jako znalec východních kultur a náboženství, což se projevilo souborem jeho překladů indických a čínských náboženských textů pořízených z němčiny a francouzštiny a zejména třídílnou studií Učení staroindické. Významnou postavou českého literárního světa, která spojila svůj život s Litomyšlím, je Teréza Nováková. Nováková zakoupila roku 1903 v Proseči domek, v němž od

roku 1908 trvale žila. Zde sepsala svůj vrcholný román o životě nonkonformně nábožensky orientovaných lidí nazvaný Děti čistého živého a román Drašar, který vypráví příběh života kněze a českého buditele. Na její počest se v Proseči od roku 1961 pravidelně koná Festival Terézy Novákové určený pro lidové autory.

Častým hostem byl v Proseči také její syn, literární kritik a profesor dějin československé literatury na filosofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně Arne Novák. Každý rok jezdíval do Proseče a pobýval v domku své matky.

S Prosečí je spjat i osud spisovatelů bratrů Mannových. Po převzetí moci nacisty museli oba svou zemi opustit. Požádali v Čechách o udělení domovského práva a byla to jediná Proseč, která jim vyšla vstříc. Roku 1935 se stal občanem Proseče

Heinrich Mann s rodinou. O rok později zde bylo uděleno domovské právo také Thomasi Mannovi, nositeli Nobelovy ceny za literaturu, a jeho rodině. Tímto aktem ukázala Proseč své jednoznačně odmítavé stanovisko k nástupu nacionálního socialismu.

Významným prosečským rodákem je emeritní přednosta kliniky dětské chirurgie profesor Václav Tošovský, který byl v roce 1998 oceněn vysokým vyznamenáním, stal se Rytířem českého lékařského stavu. Mezi pamětihodnosti Proseče patří kostel sv. Mikuláše, domek Terézy Novákové a Pamětní síň z roku 1961. V obecním domě a objektu bývalého podniku KARA Hlinsko je dnešní sídlo Sdružení obcí Touloucovy maštale s podnikatelskými inkubátory a ubytovnou.

- 4 Rozhledna Terežka na Pasekách se může stát cílem příjemné procházky zakončené úchvatným pohledem do kraje.
- 5 Naučná stezka zavede poutníky k vesmírným výšinám.
- 6 Domek v části obce Záboří, v kterém pobývala spisovatelka Teréza Nováková (1853—1912) známá svými venkovskými romány.
- 7 Náměstí v Proseči má svoji atmosféru.

Příluka

Asi 13 km západně od Litomyše se nachází Příluka, jejíž původní jméno Prieluka vzniklo od výrazu preluka. Ten původně označoval přechod po návrší do údolí, jež se tu rozvírá a přechod dovoluje. První zmínka o obci pochází z roku 1391 a její pojmenování je Prziluca. Jméno Příluka se poprvé objevuje až v roce 1837.

V době panování Karla IV. byla Příluka lenní osadou. Roku 1454 patřila obec místnímu zemanovi Jankovi z Přeluky. V té době vybudovali poblíž obce Kostkové z Postupic na ochranu svého panství nový hrad, po kterém byla pojmenována i vznikající osada Nový Hrad (dříve Božij Duom, nyní Nové Hrady) nacházející se pod ním. Hrad sloužil až do poloviny 18. století, kdy jej noví vlastníci panství,

Harbuvalové Chamaré, opustili. Po zrušení lenního systému v 16. století připadla část Příluky novohradskému panství. V té době zde byl založen poplužní dvůr, nynější č.p. 37. Během 17. století se součástí novohradského panství stala i zbývající část Příluky. Dominantou obce je kaplička Panny Marie pocházející z přelomu 17. a 18. století. Zajímavostí je také mohutné stromové zdejších lip a existence dvou obecních rybníků. Sbor dobrovolných hasičů byl v obci založen v roce 1926. Přílukou vedou dvě cykloturistické trasy napojené na blízké chráněné oblasti Toulouvcovy maštale a Přírodní park údolí Krounky a Novohradky.

- 1 Kaplička Panny Marie pocházející z přelomu 17. a 18. století tvoří dominantu obce.
- 2 Pohled na Příluku ze západní strany.

Řídký

1

2

Obec Řídký se nachází nad údolím řeky Loučné asi 6 km severozápadně od Litomyšle. Prochází jí hlavní silnice č. 35 Hradec Králové – Svitavy a železniční trať Choceň – Litomyšl. Řídký se nachází v krajině mírně zvlněné pahorkatiny spadající do geomorfologické oblasti Litomyšlské pánve. Nejnížší místo obce se nachází v údolí potoka Švábenice v nadmořské výšce 285 m. Obec vznikla koncem 17. století. Nejprve byla založena hájenka, později zde vznikl známý hostinec Pod Číhadly. Její původní jméno bylo Řítky, podle Řídkého háje, v němž byla založena.

- 1 Pohled na obec z Dlouhých luk.
- 2 Krajina kolem vesnice tvoří typickou údolní nivu, v jarních měsících pravidelně zaplavovanou vodou z meandrující řeky Loučné.

Řídký

Sebranice

Obec Sebranice se nachází na okraji Českomoravské vrchoviny na trase mezi Poličkou a Litomyšlí v nadmořské výšce mezi 482 a 503 metry. Její součástí je 2 km vzdálená osada Vysoký Les. Krajina v obci a přilehlém okolí je typická mírně zvlněným terénem a mnoha lesíky, což jí dodává na malebnosti. Jméno Sebranice bylo odvozeno od slovesa sebrat. Výraz sebranka označoval lid sebraný z celého okolí. Celý kraj kolem Sebranic náležel rodu Slavníkovců, později Vršovců a nakonec Přemyslovcům. Roku 1167 předal král Vladislav I. celý tento kraj litomyšlskému klášteru. První zmínka o Sebranících se nachází v berní ruce z roku 1347. Obec vznikla sloučením původně samostatných obcí, Sebranice, Pohora a Kaliště a osad Třemošná a Vysoký Les.

Dominantou Sebranic je původně gotický kostel sv. Mikuláše pocházející z druhé poloviny 13. století, k němuž byly roku 1709 přistavěny boční lodi a v roce 1768 věž. Kostel tvoří spolu s barokní farou a několika zemědělskými usedlostmi, charakteristickými svým půdorysem a uzavřeným dvorem, historické jádro obce, jemuž místní samospráva věnuje zvýšenou pozornost.

Do života obce promlouvají Salesiánské středisko mládeže, které na místní faře pořádá pro děti a mládež různé zájmové kroužky, pobočka Základní umělecké školy Dolní Újezd či Sklepení Morie v domě č.p. 8, v kterém rodina Kmoškových pořádá různé kulturní akce. Lidé v obci se snaží oživit staré tradice, jako jsou masopustní průvody, pořádají podzimní prodejní výstavy

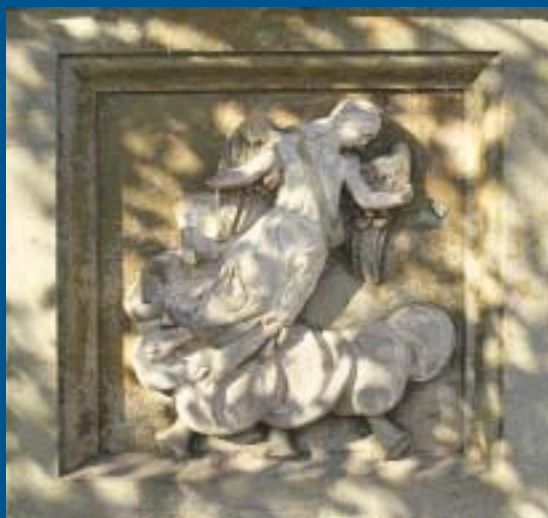

zaměřené na lidovou tvořivost či divadelní představení a jiné kulturní akce u Touloucovy studánky. K letní rekreaci slouží koupaliště s asfaltovým, antukovým a víceúčelovým hřištěm s umělým povrchem a sezónní restaurací přímo v areálu. Od podzimu 2007 se může obec chlubit nejkratší železniční tratí v České republice, která vznikla jako památník nikdy nezrealizované stavby železnice mezi Litomyšlím a Poličkou.

V celostátním kole soutěže Vesnice roku v roce 2000 obsadila obec Sebranice druhé místo, když se před tím stala vítězem krajského kola.

- 1 Obec Sebranice je velmi členitá. Vznikla sloučením původně samostatných obcí Sebranice, Pohora a Kaliště a osad Třemošná a Vysoký Les.
- 2 Původně gotický kostel sv. Mikuláše pocházející z druhé poloviny 13. století, k němuž byly roku 1709 přistavěny boční lodě a v roce 1768 věž.

Sedliště

Dominantou obce je kaple archanděla Michaela pocházející z druhé poloviny 19. století, která je kopií jednoho z křídel vatikánského chrámu sv. Petra. Obcí protéká Malvařický potok, s nímž jsou spjaty nejstarší dějiny tohoto místa. Po roce 1398 se Sedliště staly majetkem litomyšlského biskupství a tento stav trval až do roku 1421, kdy byla Litomyšl obsazena husity a biskupství zaniklo. Poté se stali majiteli Sedlišť Kostkové z Postupic. Po nich následovali majitelé litomyšlského panství Pernštejnové, Trautmansdorfové a Valdštejnové. Roku 1848 správa Sedlišť vrchností litomyšlského zámku končí.

Sbor dobrovolných hasičů, který se pravidelně zúčastňuje různých soutěží, zde byl založen roku 1883. Sokol, který byl v Sedlištích založen roku 1926, zajišťuje převážnou část kulturně – sportovního vyžití. Mnohé jeho aktivity se staly již tradicí a účastní se jich velká část místních obyvatel.

S finanční podporou Mikroregionu Litomyšlsko bylo na návsi vybudováno dětské hřiště, navíc tu byla postavena malá klubovna, sloužící mládeži ke smysluplnému využití volného času.

- 1 Detail křížku na vesnické návsi.
- 2 Pohled na kapli sv. Michaela přes rybník na návsi při příjezdu od Bohuňovic. Kaple je místem pravidelných Vánočních koledování. Na sklonku roku 2006 se tu uskutečnila výstava fotografií z minulosti i současnosti obce z tvorby fotografa Václava Sedláčka a z archivů sedlišťských rodin.

Sloupnice

Obec Sloupnice se nachází asi 8 km na sever od Litomyšle v údolí, které tvoří západní výběžky Českomoravské vrchoviny. Území obce náleží do křídového útvaru České tabule a protéká jím potok zvaný Bílá labuť. Pohled z nejvyššího bodu obce, kterým je Šuráňkův kopec, poskytuje překrásný pohled na celé litomyšlské údolí, jež sahá až k Vysokému Mýtu. První zprávy o životě lidí v této lokalitě pocházejí z archeologických nálezů datovaných do mladší doby kamenné. Knovízské zásobnicové jámy, v nichž byly nálezy uskutečněny, se nacházejí na pozemcích při tzv. Bartošově cestě vedoucí do Končin.

Jméno vesnice Sloupnice – Zlupnicz vzniklo nejspíše od slova „slup“, což je klec na chytání ryb v potoce. První písemná zmínka o této lokalitě se nachází v darovací listině krále Vladislava I. pochází z konce 12. století. Hovoří o územích a statcích

určených pro litomyšlský klášter, které se nacházejí nad potokem sloupnickým (ad rivum Zlupnicz). Ves po něm pojmenovaná vznikla ve 13. století a patřila mezi větší a významnější vesnice. Roku 1654 je poprvé zmíněna ves Dolní a Horní Sloupnice. Roku 1680 je poprvé uveden rozdíl mezi horní a dolní sloupnickou správou. Císařským patentem z roku 1788 byla obec spojena v jeden celek a jednotně očíslována. V roce 1924 bylo povoleno rozdělení ve dvě samostatné obce Horní a Dolní Sloupnice. Normalizační období přineslo v roce 1976 opětovné sloučení obou obcí v jeden politickoúzemní celek. Ke kulturním aktivitám slouží místními hasiči zbudované zařízení Na Mlejnici s jevištěm, zastřešeným hledištěm, zázemím pro účinkující i diváky, malým barem a přírodním amfiteátr.

- 1 Ukázka lidové architektury.
- 2 Stavba sokolovny podle projektu architekta Vojtěcha Vanického byla zahájena v roce 1928, nákladem 400 tisíc korun ji provedl stavitel, architekt Jan Lustyk z České Třebové. Podle pamětníků za úvěr obce ručili sloupničtí rolníci svými pozemky.
- 3 Základní škola ve Sloupnici, jejíž stavba byla zahájena v roce 1912 staviteli Roslerem a Kudlíkem z České Třebové. Učit se v ní začalo o dva roky později.

Strakov

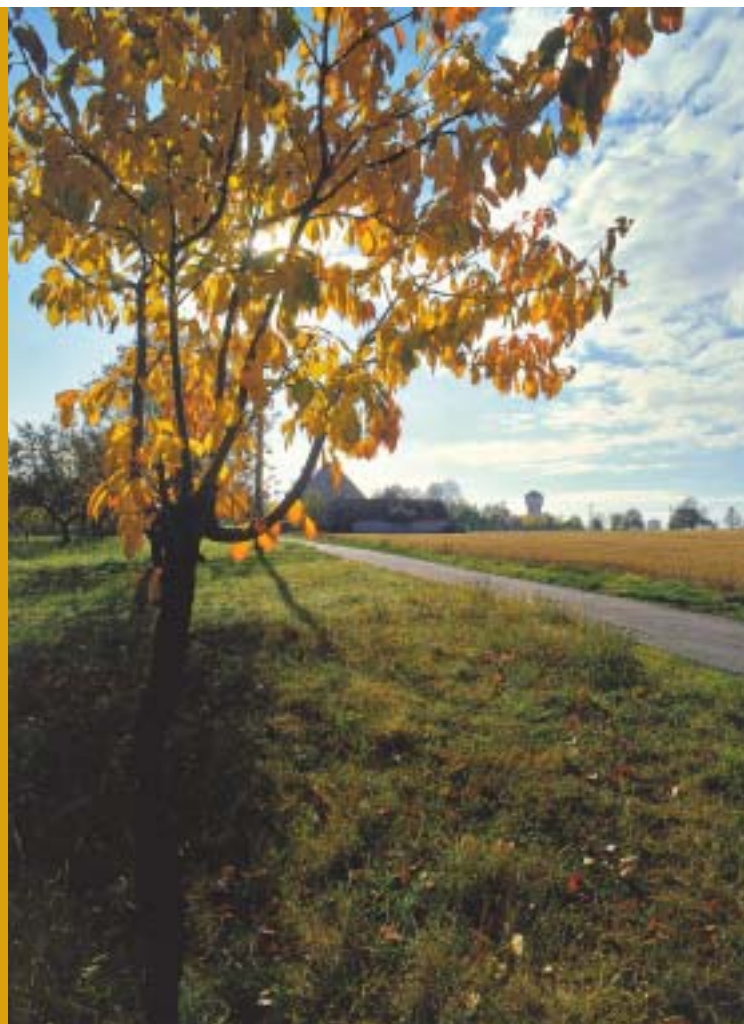
Asi 3,5 km východně od Litomyše se nachází obec Strakov, jejíž počátky sahají do 13. století. Jméno Strakov patrně vzniklo z tvaru Strakův, zřejmě dvůr, respektive majetek. Poprvé se Strakov objevuje v listině vratislavského biskupa Přeclava z Pogorely z roku 1347, který učinil majetkové vyrovnání mezi litomyšlským biskupem a kapitulou tím, že přiřkl Strakov biskupovi. Litomyšlský biskup Jan Železný zmiňuje ves Strakov v listině z roku 1398 jako část svých majetků. Další listinou z roku 1412 osvobodil též biskup ves od odúmrti. V roce 1547 připadl Strakov k litomyšlskému zámeckému panství

a v roce 1654 je zmiňován jako ves v kraji Chrudim. Strakov byl od svého vzniku českou vesnicí, jeho německé označení Strokele se poprvé objevuje až v roce 1789. V obci jsou dvě chatové oblasti a prameniště Zlaté studánky, k níž vede značená turistická stezka. Obyvatelům je k dispozici hostinec se sálem a venkovní krytý taneční parket.

- 1 Rozcestí tří cest. Horní vede k hájovně Městských lesů Litomyšl, spodní k jedné z nejstarších chalup v obci.
- 2 Historické chaloupky jsou unikátní ukázkou lidové architektury.
- 3 Zadní rybník na Končinském potoce.

Suchá Lhota

Obec Suchá Lhota se nachází mezi Cerekvicí nad Loučnou a Novými Hradý v nadmořské výšce 360 m ve vzdálenosti 10 km na západ od Litomyšle. K Suché Lhotě náleží osada Posekanec, kde se v současnosti nachází pět stavení, z nichž pouze jedno je trvale obydleno.

Obec má 44 popisných čísel a 92 obyvatel. Pro srovnání, v roce 1929 měla obec o tři popisná čísla méně, ale žilo v ní 228 obyvatel.

První zmínka o Suché Lhotě pochází z roku 1347. Tehdy náležela bratřím Arnoštovi, Bohutovi, Smilovi a Vílémovi z Pardubic, z nichž Arnošt, pražský arcibiskup, vykázal odtud platy kostelu Panny Marie kdesi v Kladsku. Z této doby se dochovala zpráva, že vedle polí a jabloňových sadů se tu nacházely také rybníky.

V roce 1929 byl postaven vodojem, jehož stávající podoba je nyní dominantou celé obce. Na jejím okraji se nachází požární nádrž sloužící jako koupaliště.

Současný život obce, v které je činný především Sbor dobrovolných hasičů zahrnující rovněž ženské družstvo, obohacují pravidelné václavské veselice, májová posezení, pálení čarodějnic nebo dětské dny u koupaliště s bohatým programem či noční hrou.

- 1 Vodojem je nyní pohledovou dominantou celé obce Suchá Lhota.
- 2 Zvonička z roku 1912.
- 3 Vodojem nad obcí, zrcadlící se ve vodě požární nádrže, byl postaven v roce 1929.

Trstěnice

Trstěnice se nachází v údolí řeky Loučné ve vzdálenosti 15 km jižně od Litomyšle. Svůj název obec získala od trstin, což je starobylý výraz pro rákosí, které se zde v minulosti velmi hojně vyskytovalo. Trstěnice, nazývaná též Střenice, se stala roku 1347 majetkem litomyšlské kapituly. Později se stala součástí litomyšlského panství, kde zůstala až do zániku patrimoniální správy. Obci vévodí původně gotický kostel Nalezení sv. Kříže, jehož existence je doložena k roku 1350. Východně od této památky se nachází zvonice z roku 1690.

Z kulturních aktivit je bezpochyby největší událostí obnovení tradice ochotnického divadla. Roku 1996 byl založen spolek Vojnarka, který má za sebou několik divácky velmi úspěšných představení. Z podnětu režiséra Adolfa Hurycha se pořádají již tradiční akce – Trstěnické divadelní léto a Trstěnické

dožínky s krojovaným průvodem a následným programem v přírodním areálu za školou, pozadu nezůstávají ani Vojnařičky – nejmladší divadelníci pracující pod vedením Zdenky Benešové. Na starobylém statku Vojnarka, který postupně opravuje Tomáš Ondrůšek, se pravidelně konají masopustní taškařice s průvodem v tradičních maskách, hudbou a tancem při taneční zábavě, a stejně jako v jeho nedalekém statku Haus Urban, známém především multikulturním festivalem hudby a divadla Trstěnický faun a dílnami perkusionistů, se tu konají letní mezinárodní dílny. Festival Trstěnický Faun přesahuje hranice obce, některá jeho představení se uskutečňují i na vzdálenějších místech, jako jsou Litomyšl, Polička či hrad Svojanov.

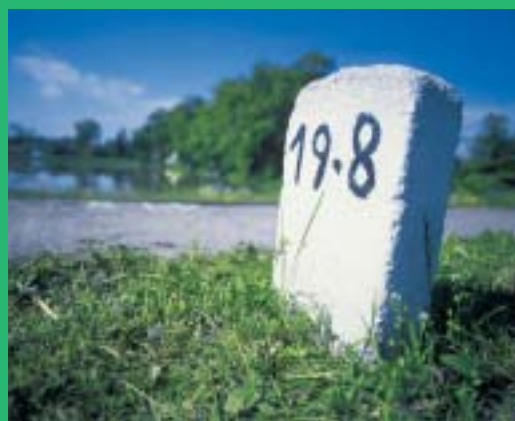

Sokol byl v Trstěnici založen roku 1900 a jeho činnost dnes reprezentuje fotbalové mužstvo mužů. Velkou tradicí má také dobrovolný sbor hasičů, který byl založen roku 1876 a je tak mezi vesnickými hasičskými sbory na Litomyšlsku nejstarší. Částí obce prochází cykloturistická stezka, která je hlavně v sezónních měsících velmi hojně využívána.

- 1 Pohled na obec táhnoucí se údolím řeky Loučné.
- 2 Původně gotický kostel Nalezení sv. Kříže, jehož existence je doložena k roku 1350.
- 3 Objekt původní školy, později pekárny, dnes slouží k trvalému bydlení.
- 4 Usedlost z 18. století Vojnarka je památkově chráněným barokním venkovským objektem. Žila zde Helena Benešová, jež inspirovala spisovatele Aloise Jiráska k sepsání stejnojmenné divadelní hry.

Tržek

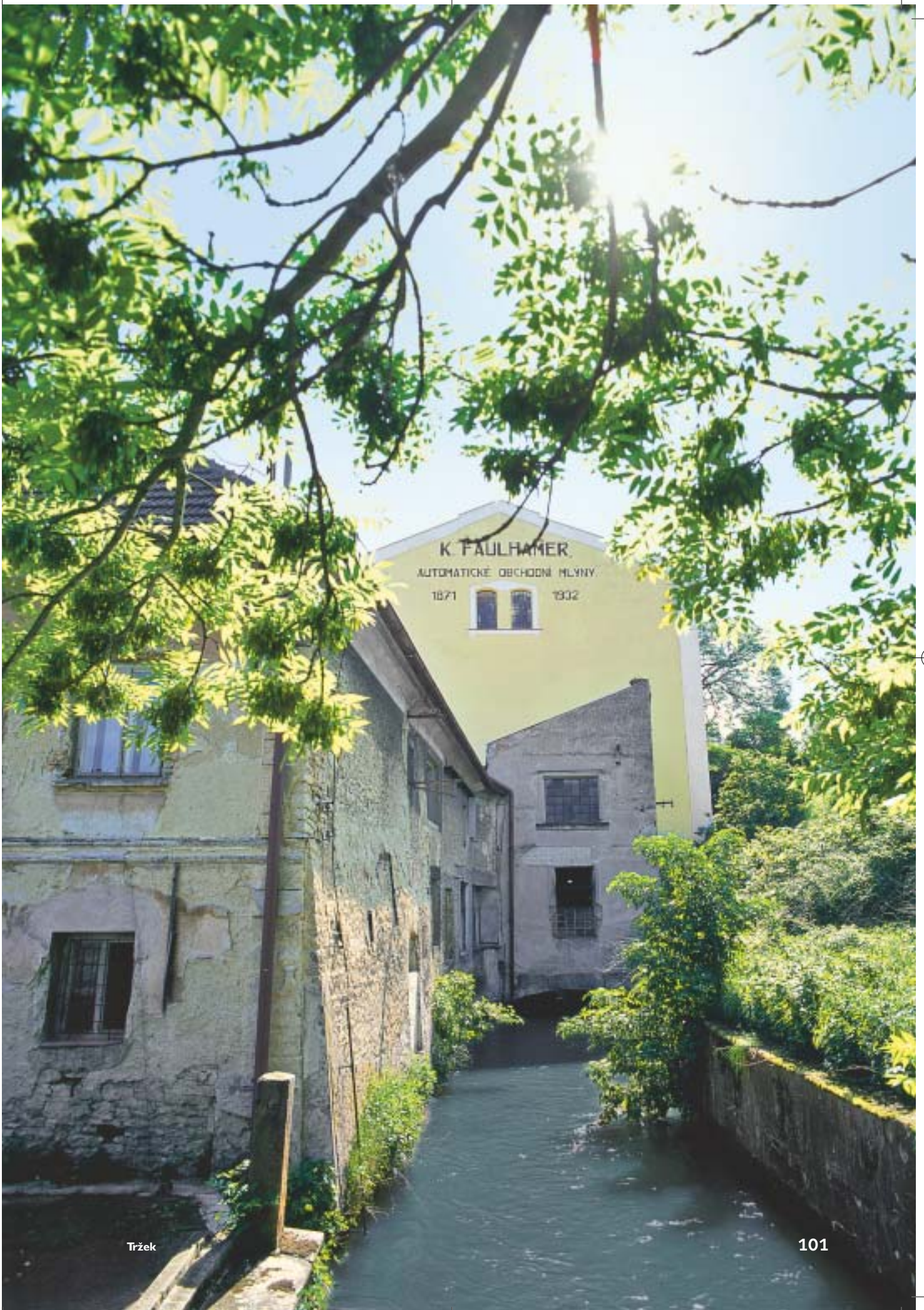
1 2 3

Obec Tržek se nachází na soutoku řek Desné a Loučné asi 4 km západně od Litomyšle. Původní jméno Tržku bylo Tržkovice, tak se obec jmenovala ještě ve 13. století. Tržkem vedla důležitá zemská stezka nazývaná Trstenická, což obci přidalo na její důležitosti. Období největšího rozvoje této obce je spojeno s existencí litomyšlského biskupství. Hlavním dobrodincem Tržku byl biskup Albert ze Šternberka, který zde měl svůj hrádek a který zde roku 1378 založil kartuziánský klášter nazývaný Keř panny Marie. Klášter byl určen pro převora a dvanáct mnichů. Pod klášterem pak nechal Albert postavit velký biskupský mlýn. Po jeho smrti význam Tržku upadal. Skutečnou pohromu však znamenalo jaro roku 1421, kdy husitská vojska dobyla Chrudim, Pardubice, Sezemice, Podlažice a při pochodu na Litomyšl vyplnila i zdejší klášter.

Počátkem 17. století byl v obci mlýn obnoven. V roce 1893 jej zakoupil Josef Faulhammer, jehož potomci mlýn provozují dodnes.

- 1 Obcí vedla důležitá zemská stezka nazývaná Trstenická.
- 2 Dnes tudy vede železnice spojující Litomyšl s Chocní.
- 3 Mlýn byl obnoven počátkem 17. století. Dnes tu podnikají potomci Josefa Faulhammera, který objekt s veškerým zařízením koupil v roce 1893.

Tržek

Újezdec

Ve vzdálenosti asi 8 km západně od Litomyšle se nachází obec Újezdec. První písemná zmínka o této obci pochází z druhé poloviny 12. století, kdy zde stával dvůr náležející litomyšlskému klášteru. Mezi pamětihodnosti obce patří kaplička Nejsvětější Trojice pocházející z roku 1755. Velmi zdařilá je zejména replika původních klasicistních dveří. Újezdec má tradiční českou návěs s rybníkem a průčelími statků směřujících do návsi.

K Újezdci patří samoty Horní a Dolní Plesy a část osady U Tří kocourů. Touto osadou vedla kdysi odbočka zemské stezky a stávala zde závora zhotovená ze tří sukovitých sloupů v podobě kocourů. To připomíná dům, v jehož průčelí jsou umístěny hlavy tří kocourů, kocour soudce je umístěn mezi kocourem karbaníkem a kocourem pijanem.

- 1 Opravená kaplička Nejsvětější Trojice pocházející z roku 1755 je místem příležitostných koncertů, slavností spojených s církevními svátky nebo sjezdy rodáků.
- 2|3 Upravená náves s rybníčkem vybízí k zastavení a odpočinku.
- 4 Klasicistní dveře ke kapličce.

Újezdec – Růžový palouček

5

6

Nejznámější lokalitou v blízkosti Újezdce je Růžový palouček, domnělé místo loučení členů českobratrské církve, kteří byli nuceni po bitvě na Bílé hoře opustit svou vlast. Růžový palouček proslul zejména díky Jiráskovým Starým pověstem českým. Dnes se zde nachází park se vzácnými dřevinami a památník Českých bratří od Aloise Meteláka. Růžový palouček je dějištěm mnoha sportovních a kulturních akcí. Akcí nadregionálního charakteru je každoroční slavnost konaná vždy počátkem letních prázdnin, které se účastní přední političtí a kulturní činitelé naší země. Ráz obce Újezdec dotváří chov koní spojený s možností jezdeckého výcviku a projížděk.

- 5 Vstupní kovaná brána na Růžový palouček.
- 6 V roce 1921 byl odhalen na Růžovém paloučku památník českých bratří. Návrh vyhotovil rodák z nedalekých Martinic, žák Josipa Plečnicka architekt Alois Metelák. Slavnostního aktu se zúčastnil sám Alois Jirásek. Pronesl projev, kterému naslouchalo na sedmdesát tisíc přítomných lidí, a z paloučku si odnesl prst v pozlaceném pouzdře ve tvaru srdce.

Újezdec – Růžový palouček

Vidlatá Seč

Od svého počátku náležela obec Vidlatá Seč litomyšlskému klášteru. Poté co bylo pražské biskupství roku 1344 povýšeno na arcibiskupství a v Litomyšli bylo založeno biskupství, stala se roku 1347 součástí jeho majetku. Nedaleko obce procházela od Makova k Chotěnovu obchodní cesta zvaná Trstenická stezka. K památkám Vidlaté Seče patří kaple zasvěcená Panně Marii postavená v 17. století. Její nynější podoba pochází z roku 1771. Uprostřed vesnice se nachází památník věnovaný obětem první světové války. Na budově školy je umístěna pamětní deska připomínající památku rodáka a vrchního strážmistra Františka Famfulíka, který byl za protektorátu popraven kvůli své spolupráci s protifašistickým odbojem.

V roce 1795 se v obci začalo poprvé vyučovat. Budova současné školy však pochází z roku 1875. Sbor dobrovolných hasičů zde byl založen po nešťastné události roku 1886, kdy vyhořelo stavení č.p. 38. První motorovou stříkačku zakoupila obec v roce 1937. Vidlatou Sečí prochází značená cykloturistická trasa směrem na Jarošov a Dolní Újezd.

- 1 Obec je protkána udržovanými cestami a pěšinami, které slouží třeba i k sousedským návštěvám.
- 2 Kaple Panny Marie, jejíž nynější podoba pochází z roku 1771.
- 3 Chalupa na horním konci je dnes obývána chalupáři.

Vlčkov

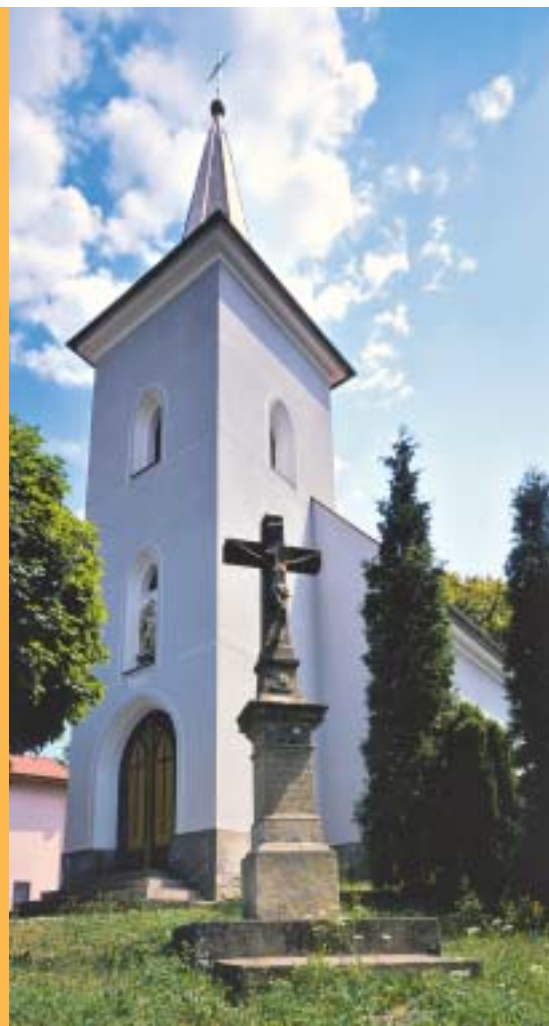

Obec Vlčkov se nachází ve vzdálenosti 6 km severně od Litomyšle. Do povědomí širokého okolí se obec dostala tradičními hudebními slavnostmi Putování za studánkami, které se ve Vlčkově konají každou poslední květnovou sobotu již od roku 1983. Slavnosti jsou inspirovány kantátou, kterou v roce 1955 složil na slova básně Miloslava Bureše Otvírání studánek Bohuslav Martinů. Jejím námětem je lidový zvyk čištění studánek na Vysočině. Každoročně po provedení kantáty putují desítky lidí do romantického lesního údolí Vlčkovského potoka až k lesním studánkám.

Jméno obce je odvozeno od hojného výskytu vlků, kteří byli chytáni do jam na lukách pod Kašparovým hájem. Tato lokalita se podle toho nazývala Na Vlčkách. Ves vznikla během 1. poloviny 13. století v panství pánů Hrabšiců. Nejprve tedy patřila k ústeckoorlickému statku, ale roku 1292 se

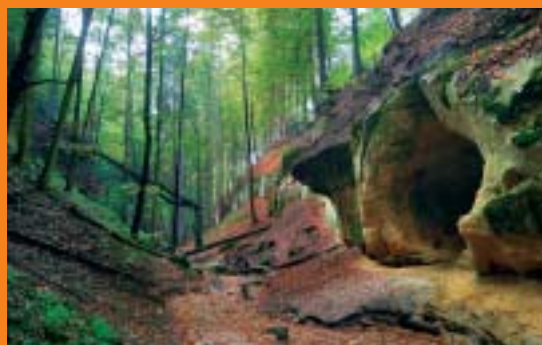
spolu se Sloupnicí stala majetkem zbraslavského kláštera. Od poloviny 14. století zde sídlili zemané. Po roce 1547 Vlčkov vlastnili Kostkové z Postupic a po nich Žerotínové. Po roce 1652 připadla část obce panství litomyšlskému a část lanškrounskému. Mezi pamětihodnosti obce patří kaple Panny Marie s věží pocházející z roku 1925. Na návsi se nachází pomník T. G. Masaryka postavený v roce 1922 sochařem Ladislavem Šalounem. Ráz krajových lidových staveb si do dnešního dne zachovaly chalupy č.p. 2 a 41.

Na počátku 60. let minulého století došlo v obci k významným stavebním úpravám spočívajícím ve vybudování regulace potoka, požární nádrže a rozšíření požární zbrojnice.

- 1 Malebná víska je místem každoročních slavností jara – Putování za studánkami.
- 2 V Kapli Panny Marie s věží z roku 1925 se konají církevní bohoslužby i kulturní pořady spojené s hudebními slavnostmi.

Zderaz

Obec Zderaz leží jihovýchodně od Železných hor na severním okraji Českomoravské vysočiny ve vzdálenosti 7,5 km východně od Skutče.

Zderaz patří mezi typické lesní lánové vsi, které vznikly kolonizací krajiny podlažickým klášterem v polovině 13. století. První písemná zpráva pochází z roku 1398, kdy byla jednou ze vsí náležejících k Božímu domu, tj. Novým Hradům. Zderaz vždy patřila k bohatým obcím, protože půda zde byla úrodnější než ve většině vesnic v okolí Proseče. K pamětihodnostem obce patří kaple sv. Jana Nepomuckého z roku 1866 a několik roubených chalup z počátku 19. století. Zderaz je obklopena krásnými lesy s četnými údolními, z nichž vytékají drobné přítoky Prosečského potoka a Novohradky. Severozápadně od obce se nachází přírodní památka – rokle Pivnice. V kaňonu zvaném též

Žižkovy maštale lze nalézt skalní tunel, jeskyně, převisy a různé jiné pískovcové útvary vzniklé erozí. V příkrých skalách hlubokého Všivického údolí se nacházejí skalní útvary Zajíc a jeskyně Betlém. V údolí, kterým protéká, vytváří Prosečský potok mělké tůně zvané Koupadla. U chaty Polanky se nachází pramen a studánka Kaplice s mariánským sloupem z roku 1879. Zajímavostí Zderaze jsou sklepy vytesané v pískovci. Dosud se přesně neví, kdo, kdy a proč tyto sklepy, většinou na obecních pozemcích, vyhloubil. Jisté je, že v některých lidé žili ještě koncem 19. století. Na území obce se také nachází lom Křiby, kde se těží žula. Bohatý kulturní život obce dokumentují tradiční hasičské bály, dětské karnevaly či babské věnečky, na lidové tradice se navázalo kácením máje. Začátkem září se tu koná soutěž mladých hasičských družstev

Memoriál Františka Šplíchala. V obci jsou provozována dvě pohostinství, rekreační středisko Renospond poskytuje možnost ubytování.

- 1 Kaple sv. Jana Nepomuckého.
- 2 Zajímavostí Zderaze jsou sklepy vytesané v pískovci. V některých žili lidé ještě koncem 19. století.
- 3 Pivnická rokle patří k nejobdivovanějším místům Toulouvcových maštálí.
- 4 Pohled na Zderaz z louky Ohrádka od jihovýchodu.
- 5 Dveře rekreační chalupy č.p. 2.

Mikroregion

Litomyšlsko

Autoři textu: PhDr. Martin Boštík
a Mgr. Ivan Hudeček
Fotografie: Pavel Vopálka, Jaroslav Horák
Grafická úprava: Tomáš Pakosta

Vydal Mikroregion Litomyšlsko
Náklad: 1000 výtisků, 1. vydání
Tisk: H.R.G. Litomyšl spol. s r.o.

Litomyšl 2008